

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ**

Катедра Гражданскоправни науки

**ГЕРМАНСКОТО НАСЛЕДСТВЕНО ПРАВО
КАТО ПРИЛОЖИМО ПРАВО КЪМ НАСЛЕДЯВАНЕТО НА
ВЕЩНИ ПРАВА ВЪРХУ НЕДВИЖИМИ ИМОТИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд за придобиване на научната степен
„доктор на юридическите науки“

ЕКАТЕРИНА ИЛИЕВА МАТЕЕВА

Доктор по право, професор по гражданско и семейно право в
Катедра „Гражданскоправни науки“
Юридически факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“

София, 2012 г.

Председател на научното жури:

Проф. д-р Огнян Герджиков

Рецензенти:

Проф. д-р Огнян Герджиков

Проф. д-р Симеон Тасев

Проф. д-р Венцеслав Стоянов

Членове на научното жури:

Проф. д-р Йорданка Зидарова

Проф. д-р Поля Голева

Доц. д-р Ана Станева

Проф. д-р Методи Марков

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 18. октомври 2012 г. (четвъртък) от 14. часа в Зала № 1 на Ректората на СУ „Св. Кл. Охридски”, бул. „Цар Освободител” № 15.

Материалите по защитата са на разположение на интернет-страницата на СУ „Св. Кл. Охридски”:

http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/nauchna_dejnost/proceduri_za_nauchni_stepeni_i_akademichni_dl_zhnosti/proceduri_po_pridobivane_na_nauchni_stepeni/pridobivane_na_nauchna_stepen_doktor_na_naukite/predstoyaschi_zaschiti/ekaterina_ilieva_mateeva_yuridicheski_fakultet

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Актуалност на темата. Теоретична и практическа значимост на изследването

1.1. Три различни по характера си фактора в своето съчетание допринасят през последните години за увеличаване на относителния дял на наследствените правоприемства с международен елемент относно вещни права върху находящи се у нас недвижими имоти, във връзка с които компетентният български правоприлагащ орган бива изправен пред необходимостта от установяване съдържанието на чуждото наследствено право в качеството му на приложим *lex successionis*:

► От една страна, в условията на икономическа глобализация в съвременния свят решаващо значение за тази тенденция има **приобщаването на нашата страна към Вътрешния пазар на ЕС (1.1. 2007 г.)** с присъщото му свободно движение на лица, стоки, услуги и капитали. Тази качествено нова икономическа среда създава обективни предпоставки за зачестяване на случаите, при които чужденци придобиват вещни права върху имоти у нас. В същото време много български граждани, притежаващи имоти в България, се установяват да живеят в чужбина и нерядко придобиват гражданството на приемащата държава преди смъртта си. Тези интензивни миграционни процеси създават условия за неизбежно увеличаване на числеността на трансграничните наследявания, засягащи имоти на чужди граждани на наша територия. Според най-новите данни, публикувани в проучвания по възлагане от Европейската комисия, поне 12 млн. граждани на ЕС имат обичайно местопребиване в друга държава-членка или в трети държави, а броят на наследствените правоприемства с международен елемент в ЕС е нарастнал до внушителните 500 000 случая годишно. Особено след приемането на Р България за пълноправен член на ЕС, пък и преди това (в периода 1990-2006 г.), сериозен дял в този процес имат миграционните потоци към и от **Германия** поради традиционно добрите икономически, политически и културни връзки между нашите две държави. Смъртта на такива „мигрирали” собственици на недвижими имоти в България неизбежно повдига въпроси относно съдържанието на приложимото право, съобразно което следва да се уреди наследяването на имотите им в България.

► От друга страна, за тенденцията към увеличаване на относителния дял на случаите, свързани с трансгранично наследяване на имущества на чужди граждани у нас в условията на изграждаща се пазарна икономика, допринася и **либерализацията на българското законодателство относно условията за придобиване на недвижими имоти от чужденци в Р България през последните две десетилетия**. Решаващата крачка в това отношение беше направена с изоставянето на разрешителния режим за сключване на сделки между живи по чл. 23 от отм. Закон за сделките с валутни ценности и валутния контрол (ЗСВЦВК) и по някои специални закони и заместването му с принципа, че чужденци и чуждестранни юридически лица могат да придобиват право на собственост върху земя при условията, произтичащи от присъединяването на Р България към ЕС или по силата на международен договор, ратифициран по реда на чл. 22, ал. 2 от КРБ, обнародван и влязъл в сила за нашата страна, както и чрез наследяване по закон – за чужденците (арг. от чл. 22, ал. 1 от КРБ и чл. 29, ал. 1 ЗС). С измененията на чл. 29 ЗС¹ се допусна граждани на държавите-членки на ЕС или на държавите-страни по Споразумението за Европейското икономическо пространство (СЕИП), както и юридически лица от тези държави, да придобиват право на собственост върху земя при спазване на изискванията, установени със закон, в съответствие с условията на Договора за присъединяване на Република България към ЕС (арг. от чл. 29, ал. 2 и 3 ЗС). Разпоредбите на Приложение VI, част 3, точка 1 към Акта относно условията за присъединяване на България и Румъния към ЕС овластиха нашата страна да запази за срок от 5 години от датата на присъединяването ѝ (т.е. до 1. 01. 2012 г.) заварените към 1. 01. 2007 г. ограничения в нашето законодателство относно придобиването на право на собственост върху земя за второ жилище от граждани на държавите-членки на ЕС

¹ Вж. ЗИД на ЗС (обн., ДВ, бр. 33/1996 г. и бр. 24/2007 г.).

или на държавите-страни по СЕИП, които не пребивават постоянно в България, както и от юридически лица, учредени в съответствие със законите на друга такава държава-членка, респ. на държава – страна по СЕИП. Извън обхвата на тези или каквито и да било други ограничения останаха чуждестранни граждани на държави-членки на ЕС или на държавите от СЕИП, които пребивават законно в България от 1. 01. 2007 г. (арг. от Приложение VI, част 3, точка 1, изр. второ). По силата на тази разпоредба отпадаха всички ограничения за граждани на държава-членка на ЕС или на СЕИП, които пребивават постоянно на територията на Р България по смисъла на Закона за влизането, пребиваването и напускането на Р България на гражданите на ЕС и членовете на техните семейства. По отношение на тях се прилага *национален режим*, вкл. с оглед на възможността за придобиване на право на собственост върху земя чрез наследяване по завещание. За граждани на другите държави-членки на ЕС или на държавите-страни по СЕИП, които **не** пребивават постоянно на територията на Р България, останаха да действат ограниченията за придобиване на собственост върху земя за второ жилище за срок от 5 години от влизане в сила на Акта за присъединяването, т. е. до 1. 01. 2012 г. (вж. и чл. 29а ЗС). Във връзка с възможността за придобиване на право на собственост върху *земеделски земи и гори, респ. върху земи от горския фонд*, разпоредбите на Приложение VI, част 3, точка 2 към Акта за присъединяването въведоха 7-годишен ограничителен срок (т. е. до 1. 01. 2015 г.), в рамките на който граждани на други държави-членки и юридически лица, учредени по законите на такива държави, не могат да придобиват собствеността върху тези видове земя. Посоченото ограничение не се отнася за самостоятелно заети земеделски производители, които са граждани на друга държава-членка на ЕС, установени законно за постоянно местопребиваване в Р България (арг. от Приложение VI, част 3, точка 2, изр. трето към Акта за присъединяването). В съответствие с тези принципни положения разпоредбите на чл. 3, ал. 4 ЗСПЗЗ и чл. 23, ал. 5 ЗГ предвиждат, че чужденци или чуждестранни юридически лица могат да придобиват право на собственост върху земеделска земя, съответно върху гори и земи от горския фонд, при условията на международен договор, ратифициран по реда на чл. 22, ал. 2 КРБ, обнародван и влязъл в сила, а чужденците – и при наследяване по закон. Граждани на държавите-членки на ЕС и на държавите - страни по СЕИП, и юридически лица от тези държави могат да придобиват право на собственост върху земеделски земи, съответно гори и земи от горския фонд, по реда на ЗСПЗЗ, респ. ЗГ, след изтичането на срока, определен в Договора за присъединяване на РБ към ЕС (арг. от чл. 3, ал. 5 и 6 ЗСПЗЗ, чл. 23, ал. 3 и 4 ЗГ). Казаното се отнася и за възможността за придобиване на право на собственост върху земеделска земя и гори, респ. върху земи от горския фонд, чрез наследяване по завещание. До изтичане на 7-годишния ограничителен срок по Приложение VI, част 3, точка 2 към Акта за присъединяването граждани или юридически лица на държавите-членки на ЕС, респ. на държавите-страни по СЕИП, не могат да придобиват по завещание правото на собственост върху върху земеделска земя, гори и земи от горския фонд у нас. След изтичането на този срок спрямо посочените категории лица се въвежда национален режим и с оглед на възможността за придобиване на собствеността върху такива обекти по завещание. Специални правила относно придобиването на право на собственост върху земеделска земя у нас са предвидени за граждани на държавите-членки на ЕС, които са самостоятелно заети земеделски производители, желаещи да се установят и постоянно да пребивават в Р България. При положение, че са вписани в това им качество по реда на Закона за регистър БУЛСТАТ, те могат да придобиват право на собственост върху земеделски и горски имоти за земеделско ползване от деня на влизане в сила на Договора за присъединяване на РБ към ЕС (арг. от чл. 3а, ал. 1 ЗСПЗЗ). Но ако преди изтичане на 7-годишния срок, предвиден в Приложение VI, част 3, точка 2 към Акта за присъединяването, такива лица престанат да осъществяват дейност като самостоятелно заети земеделски производители, по отношение на тях се прилагат правилата по чл. 3б ЗСПЗЗ относно чужденците, придобили право на собственост върху земеделска земя при наследяване по закон, но не отговарящи на условията по Договора за присъединяването на РБ към ЕС (арг. от чл. 3а, ал. 2 ЗСПЗЗ). Граждани на *трети*

държави и юридически лица, учредени според законодателството на трети държави - нечленки на ЕС, респ. на СЕИП, могат да придобиват след 1. 01. 2007 г. право на собственост върху земя у нас само при условията на международен договор, ратифициран по реда на чл. 22, ал. 2 КРБ, обнародван и влязъл в сила за нашата страна, а за чужденците - и чрез наследяване по закон (арг. от чл. 22, ал. 1, предл. второ от КРБ и чл. 29, ал. 1 ЗС). По отношение на чужденци, които придобиват право на собственост върху земеделски земи, гори и земи от горския фонд чрез наследяване по закон, но не отговарят на условията, предвидени в Договора за присъединяване на РБ към ЕС или ако не е предвидено друго в международен договор, ратифициран по реда на чл. 22, ал. 2 КРБ, е установен 3-годишен срок от откриване на наследството, в рамките на който те следва да прехвърлят правото на собственост върху лица, които имат право да придобиват такива имоти (арг. от чл. 3б, ал. 1 ЗСПЗЗ и чл. 24, ал. 1 ЗГ). В случай, че на такива лица собствеността върху земеделски земи, гори и земи от горския фонд е възстановена по реда на съответните реституционни закони², 3-годишният срок за прехвърлянето ѝ започва да тече от момента на възстановяването на правото на собственост (арг. от чл. 3б, ал. 2 ЗСПЗЗ; чл. 24, ал. 2 ЗГ). При неспазване на този срок в полза на държавата възниква преобразуващото право да изкупи съответната земя по цени, определени с наредба на Министерския съвет (арг. от чл. 3б, ал. 3 ЗСПЗЗ; чл. 24, ал. 3 ЗГ³). Правилата на чл. 3б ЗСПЗЗ и чл. 24, ал. 1 и 2 ЗГ имат характер на *особени повелителни норми* за нашия праворядък, тъй като целят да осигурят безусловна защита на конституционно прогласения интерес на държавата и цялото общество от запазване на *земята като основно национално богатство* (арг. от чл. 21, ал. 1 КРБ). De lege lata чужденци и чуждестранни юридически лица от трети държави – нечленки на ЕС, респ. такива, които не са страна по СЕИП, не могат да придобиват чрез наследяване по завещание право на собственост върху земя на територията на България. Що се отнася до възможността за придобиване на право на собственост върху *сгради*, както и на *ограничени вещни права върху недвижими имоти у нас*, такава принципна възможност е предоставена на чужденците и на чуждестранните юридически лица от разпоредбата на чл. 29, ал. 4 ЗС, освен ако със специален закон е установено друго. Относно придобиването на право на ползване на земеделска земя или други ограничени вещни права върху такава земя, разпоредбата на чл. 3, ал. 7 ЗСПЗЗ предвижда, че това е допустимо при условия и по ред, определени със закон. *Чужди държави* изобщо не могат да придобиват право на собственост върху земеделски земи и горски територии (арг. от чл. 3, ал. 3 ЗСПЗЗ и чл. 23, ал. 2 ЗГ). Също така не могат да придобиват право на собственост върху недвижим имот по наследство, независимо по закон, по завещание или като незаето наследство (арг. от чл. 29, ал. 6 ЗС; чл. 92 КМЧП). Що се отнася до придобиване на право на собственост върху земя, сгради и ограничени вещни права върху недвижим имот в страната, чужди държави или междуправителствени организации могат да придобиват такива права само въз основа на международен договор, на закон или на акт на МС (арг. от чл. 29, ал. 5 ЗС).

На фона на тези социално-икономически и законодателни промени през последните години се умножават най-вече случаите, при които чужди граждани придобиват „втори” жилищен (ваканционен) имот у нас. След 1. 01. 2012 г. закономерно е да се очаква засилване на тези процеси по отношение придобиването на право на собственост върху земя за второ жилище, а след 1. 01. 2015 г. – и с оглед на земеделските земи и гори, респ. върху земите от горския фонд у нас.

► Третият фактор за нарастване броя на случаите, при които българският съд или друг правоприлагащ орган биват изправяни пред необходимостта от установяване съдържанието на чуждото материално право в качеството му на приложимо право към наследяването на вещни права върху имущества у нас, е свързан с **признаването на**

² Вж. ЗСПЗЗ и Закон за възстановяване на собствеността върху горите и земите от горския фонд (ЗВСГЗГФ).

³ Вж. и чл. 86, ал. 2 ЗГ.

ограничена автономия на волята в областта на наследяването с международен елемент с разпоредбите на чл. 89, ал. 3-4 КМЧП от 2005 г.

От една страна разпоредбата на чл. 14 *in fine* КМЧП въздигна *местонахождението в Р България на част от наследственото имущество в самостоятелно основание за учредяване на международна компетентност на българските съдилища и други органи в производствата, свързани с трансгранично наследяване* (арг. от чл. 14 *in fine* КМЧП). В обхвата на тази материална компетентност попадат исковете по чл. 110 ГПК, както и производствата по приемане или отказ от наследство (чл. чл. 49, 51, 52 ЗН) и мерките по запазване на наследството по чл. 553 ГПК. Гражданството или последното обичайно местопребиваване на наследодателя, оставил имоти на територията на България, са поначало без правно значение за обосноваване на тази компетентност.

От друга страна разпоредбите на чл. 89, ал. 1 и 2 КМЧП препотвърдиха традиционно възприемания в нашето МЧП разделен наследственоправен статут с оглед на вида на наследственото имущество, като предвидиха, че наследяването на намиращите се у нас движими вещи се урежда от правото на държавата, в която наследодателят е имал последното си обичайно местопребиваване (*lex ultimae habitationis*), а наследяването на вещните права върху недвижимите имоти се урежда от правопорядъка на държавата по местонахождението им (*lex rei sitae*). Но в съзвучие с модерните тенденции в развитите МЧП-уредби по света нормата на **чл. 89, ал. 3 КМЧП призна ограничена автономия на волята на наследодателя**, като му позволи да избере във формата на завещание *подчиняване на наследяването на имуществото му в цялост на неговото отечествено право (lex patriae)*, т.е. на правопорядъка на държавата, чийто гражданин е бил той към момента на избора. Условието за действителност на избора се уреждат от избраното право (арг. от чл. 89, ал. 4, изпр. първо КМЧП). Действителният избор на *lex successionis* на основание и по реда на чл. 89, ал. 3, 4 КМЧП има за последица **изместване на обективно приложимото към наследяването право от избраното от наследодателя негово отчествено право (lex patriae в качеството му на lex voluntatis)**. При това положение наследяването на вещните права върху *всички* имоти на наследодателя, където и да се намират те, се подчинява на *единен наследственоправен статут*, т.е. на отечественото право на починалия към момента на упражняване на едностранния му избор на приложимото право. Към такъв избор на приложимо към наследяването право се прибъгва най-вече, когато в наследствената маса се включват вещни права върху *имоти*, намиращи се на територията на **две или повече различни държави, които са възприели теорията на разделния статут**. В тези случаи възползването от ограничената автономия на волята, допустима в областта на наследственото правоприемство, разкрива известни предимства, тъй като води поначало до подчиняване на наследяването на вещните права върху *всички* имоти на наследодателя, където и да се намират те, на *единен наследственоправен статут*. Постига се предвидимост и единство на приложимото към наследяването право. Предотвратява се фактическото „раздробяване” на наследствената маса на толкова относително обособени части, колкото са държавите с разделен наследственоправен статут, в които се намират недвижимите имоти на починалия и от тук – отпада нуждата по отношение на всеки от тях да се определя самостоятелно компетентността на делбения съд, обективно приложимото към наследяването право, съобразяването с различия в размера на запазената част на необходимите наследници по тези законодателства и т. н. По такъв начин се спестяват разход на средства, време и усилия; постига се процесуална икономия.

1.2. С оглед на действащата у нас МЧП-уредба до прилагане на германско материално наследствено право от български съд или друг компетентен орган по дела, свързани с наследяване на вещни права върху обекти България, може да стигне в две хипотези:

► Първо, германското право може да се яви обективно приложим *lex successionis* при наследяването на вещни права върху намиращи се на българска територия **движими вещи** от наследствената маса, когато наследодателят е бил

германски гражданин с обичайно местопребиваване в Германия към момента на неговата смърт (арг. от чл. 89, ал. 1 КМЧП). Ако наследодателят е бил български гражданин при откриване на наследството, независимо от обичайното му местопребиваване в Германия, нашият правоприлагащ орган ще приеме *препращането* (връщането) към българското право и ще приложи нашето материално наследствено право, тъй като разпоредбата на чл. 25, ал. 1 от Уводния закон към ГГК предвижда, че правоприемството по повод на смърт, т.е. наследяването, се подчинява на правото на държавата, чийто **гражданин** е бил наследодателят към момента на своята смърт. Този извод е в съзвучие с принципа на чл. 40, ал. 1 КМЧП, според който по смисъла на КМЧП под право на дадена държава се разбират правните норми на тази държава, вкл. стълкновителните ѝ норми, освен ако в закон е предвидено друго. А в случаите, при които нашият съд приеме връщането по чл. 40, ал. 1 КМЧП, той ще приложи нормите на българското материално право (арг. от чл. 40, ал. 3 КМЧП). Изброяването на материалите, относно които се изключва връщане към българското право по смисъла на чл. 40, ал. 2 КМЧП, не противостои по никакъв начин на тези заключения.

► Второ, в случаите, при които обект на наследяване с международен елемент са притежаваните от наследодателя вещни права върху *недвижими имоти в България*, до прилагане на германското наследствено право от български съд или друг правоприлагащ орган може да се стигне, ако наследодателят – *германски* гражданин, е избрал във формата на завещателен акт да подчини наследяването на имуществото му в неговата цялост на **германския правопорядък** в качеството му на право на държавата, чийто гражданин е било лицето към момента на избора (арг. от чл. 89, ал. 3 КМЧП). В този случай от значение е императивната разпоредба на чл. 40, ал. 2, т. 3 КМЧП, според която връщането към българското право и препращането към правото на трета държава не се допускат относно избора на приложимо право.

Съобразно избраното от наследодателя при условията на чл. 89, ал. 3-4 КМЧП германско право, ще се уреждат моментът и мястото на откриване на наследството; кръгът и редът на наследниците; наследствените квоти; способността за наследяване; поемането на наследствените дългове и тяхното разпределение помежду наследниците; приемането и отказът от наследство и сроковете за извършването на тези актове; разполагаемата част от наследството; условията за действителност на завещанието, с изключение на формата за действителност на разпорежданията *mortis causa*, която с оглед принципа *favor testamenti* е извадена от обхвата на приложимото право (арг. от чл. 91 и чл. 90, ал. 2 и 3 КМЧП).

Но независимо от това, кое чуждо право би било определено като *lex successionis*, българският съд или друг правоприлагащ орган ще приложи на основание чл. 46, ал. 1 КМЧП *особените свръхповелителните норми (overriding rules) на българското право*, които обезпечавайки конституционно прогласения принцип за особената закрила на земята⁴, подчиняват на особен режим придобиването, вкл. и по наследство, на правото на собственост върху **земя** у нас от чуждестранни граждани, чуждестранни юридически лица и чужди държави (вж. чл. 22, ал. 1, 2 КРБ; чл. 29, ал. посл., 29а ЗС; чл. 3, 3а, 3б ЗСПЗЗ; чл. 23, 24 ЗГ). Наличието на такива норми относно земята като основен вид недвижим имот в нашето право в качеството му на *lex fori* е едно от съображенията да съсредоточа теоретичния анализ именно върху трансграничните наследявания на вещни права върху такива находящи се у нас обекти.

1.3. Наблюденията ми върху практиката от последните години показват, че в хипотезите на редовно упражнен избор на приложимо към наследяването право по чл. 89, ал. 3-4 КМЧП при трансгранични наследствени отношения, засягащи недвижими имоти у нас, българските правоприлагащи органи започват да се изправят пред *непознати или по-слабо известни за нас правни понятия и институти*, чиято материалноправна квалификация като институти на наследственото, вещното или облигационното право често се оказва неясна или спорна. Такива са, напр., английският институт на *'right of survivorship'*, който признава правото на преживелия съсобственик

⁴ Арг. от чл. 21, ал. 1 КРБ.

да получи дела на починалия от съвместната собственост, измествайки лицата, призвани към наследяване; тръстът, учредяван със завещание по английското право (*'testamentary trust'*); договорите, по силата на които завещателят поема задължение да отмени или да не отменя направеното от него завещание (т.н. *'contract to revoke or not to revoke'*); особените видове разпореждания с оглед на смърт от типа на *'herederos de confianza'*, *'ouderlijke boedelverdeling'*; специфичното за някои романски системи (Белгия, канадската провинция Квебек и др.) споразумение *'institution contractuelle'*, представляващо безвъзмезден договор за «формално назначаване на наследник», по силата на който едно лице се разпорежда с оглед на смъртта си с цялото си имущество или с част от него в полза на друго лице (такива разпореждания биват инкорпорирани и в съдържанието на брачни договори) и др.

В последно време практиката ни започна да се сблъсква с и проблеми, свързани с допустимостта на вписването в нашия имотен регистър на договори за наследство (наследствени договори - Erbverträge, testamentary contracts, contracts of inheritance, pactes successoraux), удостоверени от чужди (главно германски) нотариуси на основание и по реда на § 1941 и § 2274 и сл. ГГК и герм. Закон за удостоверяванията (Beukündigungsgesetz) и имащи за предмет, покрай другото, наследяването на вещните права върху недвижими имоти на наследодателя в България. Същият проблем стои принципно и във връзка с вписването на сключени съобразно чуждото (германско) право брачни договори в частта им, в която *съдържат разпореждания относно взаимното наследяване на съпрузите* (т. н. Ehe - und Erbverträge). Такива договори са допустими според редица чужди законодателства и имат широко разпространение в правните системи на държавите от германския правен кръг (Германия, Австрия, Швейцария) и повлияните от тях правопорядъци. Както се изтъква в т. 1.1.1. от § 1.1. на глава първа от изследването, на този етап вписването на такива актове у нас бива отказвано на две основания: **първо**, защото тази категория разпореждания с оглед на смърт стои извън кръга на подлежащите на вписване, отбелязване или заличаване актове според българското законодателство, които са *nuncius clausus* (арг. от чл. чл. 112, 114, 115 ЗС; чл. 4 и 5, б. „и” във вр. с чл. 2 ПВ) и **второ**, защото имайки за предмет права върху едно бъдещо наследство, което още не е открито към момента на постигане на съгласието, такъв вид договори са нищожни по българското право с оглед на императивната забрана за сключване на договори върху неоткрито наследство (арг. от чл. 26, ал. 1 *in fine* ЗЗД; вж. и чл. 38, ал. 3, изр. първо СК, който изключва императивно възможността брачният договор да съдържа разпореждания с оглед на смърт, освен разпореждания относно дяловете на съпрузите при прекратяване на уговорена съпрузеска имуществена общност).

Освен с непознатия за нашата правна система **договор за наследство** и неговите разновидности, наследственоправните казуси с международен елемент, при които германското право се явява приложим *lex successionis*, започват да изправят практиката ни и пред проблеми относно правната квалификация и зачитането от българските съдилища на други такива типични за германското право, но чужди на нашата правна действителност разпореждания *mortis causa*, като:

- **института на т. н. предходно и последващо наследяване** (Vor- und Nacherbfolge) по § 2100 и сл. ГГК, т. е. определяне от наследодателя на реда на последващото наследяване на неговото имущество след смъртта на наследника му чрез клауза, наподобяваща на фидейкомисарна субституция, включена в съдържанието на завещание или на договор за наследство, сключен от наследодателя;
- **съвместните и взаимни завещания** (*gemeinsame und wechselbezügliche Testamente*; *'mutual and reciprocal wills'*), на съпрузи по § 2265 и сл. ГГК;
- лишаването на необходим наследник от запазената му част чрез т. н. „**негативно (отрицателно) завещание**” (*negatives Testament*) на основание § 1938 ГГК при някоя от предпоставките по § 2333 ГГК;
- **ограничаването на запазената част на необходим наследник** (*Pflichtteilsbeschränkung*) по § 2338 ГГК;

- **възможността на необходим наследник да се откаже от правото си запазена част от наследството още приживе на наследодателя (Erbverzicht) по § 2346, ал. 2 ГГК;**
- **даренията с оглед на смърт (Schenkungen von Todes wegen) по § 2301 ГГК;**
- **някои други видове гражданскоправни сделки, чието действие е с оглед на смърт (напр., по § 328, § 330, § 331 ГГК) и т. н.**

На различни етапи от развитието си нашата правна доктрина се е занимавала само инцидентно с някои от тези специфични институти на германското право, главно с оглед на отделни техни сравнителноправни аспекти или от гледна точка на проблема за тяхната квалификация и зачитането им от българския съд по повод наследственоправни спорове с международен елемент, но като цяло тези въпроси са били разисквани най-общо и по-скоро на абстрактно-догматична плоскост. **До момента нашата доктрина не предлага цялостно и систематично сравнителноправно изследване, посветено на чуждото (и в частност – германското) материално наследствено право, вкл. с оглед на случаите, при които то би се явило приложимо към наследяването на недвижими имоти у нас право.** В съвременните условия обаче активизирането на международния граждански обмен и засилената трансгранична мобилност на физическите лица създават обективни предпоставки за умножаване и разнообразяване на такива наследственоправни казуси с международен елемент и те ще изправят все по-често нашата практика пред *конкретни правни въпроси* във връзка с прилагане на един или друг от тези непознати или забранени от нашия правопорядък разпореждания *mortis causa*.

1.4. Умножаването на такива случаи и нарастващата практическа важност на разглежданата проблематика изисква едно по-подробно теоретично изясняване на някои *основни положения на материалното германско наследствено право*, които в хипотезите по чл. чл. 89, ал. 3-4 КМЧП имат съществено значение за уреждането на наследствените отношения относно недвижимите имоти на наследодателя с местонахождение на територията на Р България. По-задълбоченото им познаване се налага от обстоятелството, че чуждото приложимо право трябва да бъде установено от българския съд или друг правоприлагащ орган по начин, който му позволява да провери, дали чуждият закон е бил в сила към момента на пораждаване на урежданото правоотношение (принцип ‘*Tempus regit actum*’), респ. дали е в сила в момента, както и в какъв смисъл той се тълкува и прилага от съответната чуждестранна доктрина и съдебна практика. С оглед на това не е достатъчно само простото установяване на нормативния текст на чуждия закон, а е необходимо да се достигне до неговия точен смисъл, респ. до общия му разум. Това налага по-задълбочено запознаване с чуждестранната нормативна уредба, практика и доктрина, посветени на съответните наследственоправни институти (арг. и от чл. 5, изр. първо ГПК). Този извод е в съзвучие с правилото на чл. 44, ал. 1 КМЧП, което предписва чуждото право да се тълкува и прилага така, както то се тълкува и прилага в създалата го държава.

Поначало българският съд или друг правоприлагащ орган не е длъжен да познава съдържанието на чуждото приложимо право, т. е. в тази материя не действа принципът ‘*iura novit curia*’. Но нашият съд е *длъжен да приложи* съответното чуждо право, когато по гражданско дело с международен елемент нашата стълкновителна норма или упражненото от овластеното лице право на избор на приложимото право в рамките на допустимата автономия на волята посочват това чуждо право като *приложимо*. Ако българският съд или друг правоприлагащ орган не го приложи, ще е налице основание за обжалване, респ. за отмяна на съответния акт (арг. от чл. 44, ал. 2 КМЧП), така и р. № 927 от 7. 01. 2010 г. по гр. д. № 2163/2008 г., Г.К., III г.о. на ВКС (вж. стр. 361 от труда).

1.5. Практическата значимост и актуалност на изследваната проблематика се разкрива и с оглед на предстоящото прилагане на новоприетия Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 4. юли 2012 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и

относно създаването на европейско удостоверение за наследство (ОВ ЕС L 201/107 от 27. 07. 2012). Разпоредбите му ще се прилагат **от 17. август 2015 г.** за наследствата, открити от тази дата нататък, с изключение на чл. 77 и 78, които се прилагат от 16. януари 2014 г., както и на чл. 79, 80 и 81, които се прилагат от 5. юли 2012 г. Предвид факта, че трудът беше отпечатан около четири месеца преди обнародването на регламента в Официален вестник на ЕС, изложението е съобразено с **предложението на Европейската комисия от 14. 10. 2009 г.** за регламент на Европейския парламент и на Съвета относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и автентични актове в областта на наследяването, както и за създаването на европейско удостоверение за наследство [COM (2009) 154 окончателен COD 2009/0157] (Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of successions and on the introduction of a European Certificate of Inheritance {COM (2009) 0154 final COD 2009/0157}). Но това обстоятелство не лишава труда от неговото теоретично значение и практически смисъл, тъй като наскоро след отпечатването му на пленарната си сесия от 12-16 март 2012 г. **Европейският парламент** прие на първо четене **Законодателна резолюция от 13 март 2012 г.**, с която **подкрепи** предложението на Европейската комисия за приемане на регламента. Европейският парламент подчерта изрично, че правилното функциониране на вътрешния пазар следва да се улесни чрез отстраняването на пречките пред свободното движение на хора, които днес са изправени пред трудности при упражняване на правата си в областта на наследяването с трансгранични последици. В европейското пространство на правосъдие гражданите трябва да могат да организират предварително въпросите около своето наследство. По ефикасен начин следва да бъдат гарантирани правата на наследниците и заветниците, на други лица, близки на починалия, както и на неговите кредитори. **Тъкмо в този дух Регламентът също предоставя ограничена автономия на волята, като в разпоредбата на чл. 22, § 1, подобно на чл. 89, ал. 3 КМЧП, допуска наследодателят да подчини на отечественото си право към момента на избора, наследяването на неговото имущество в цялост. Новото в сравнение с уредбата по проекторегламента е, че Регламентът разшири възможността за избор чрез алтернативно привързване и към отечественото право на наследодателя към момента на неговата смърт.**

Перспективата за предстоящото прилагане на регламента наложи разглежданата в хода на изследването проблематика да бъде осмислена в светлината на възприетите в проекта принципни положения в областта на трансграничните наследявания в ЕС. Главното съображение за този подход беше и е, че считано от началната дата на неговото прилагане и в рамките на предметното му приложно поле и действие спрямо държавите-членки регламентът ще **измести от приложение** противоречащите му разпоредби на нашия КМЧП относно международната компетентност на българските съдилища и други правоприлагащи органи по делата, свързани с наследяване, признаване и допускане на изпълнението на чуждестранни съдебни решения и други актове в тази материя, както и относно определянето на приложимото право към трансграничното наследяване. Този извод следва неизбежно от *принципа за върховенство на общностното право над вътрешното право* на държавите-членки на ЕС, според който пряко приложимите разпоредби на актовете на институциите (а такъв е регламентът) предизвикват със самия факт на влизането им в сила *неприложимост* на всяка съществуваща норма от вътрешното право, която им противоречи. Поради това на редица места в изложението, както и в **част II от заключението** анализът на изследваните явления и изводите се осмислят и в светлината на проекторазпоредбите на този акт на вторичното общностно право.

Всички тези съображения свидетелстват за актуалността на избраната тема и нейната несъмнена полезност, навременност и важност за развитието на българската доктрина и практика.

2. Обект, предмет, цели и задачи на изследването

Обект на изследване в дисертационния труд е наследяването на вещни права върху находящи се в Р България недвижими имоти на наследодател - германски гражданин, който се е възползвал от предоставената му от чл. 89, ал. 3 КМЧП ограничена автономия на волята да избере във формата на завещание подчиняване на наследяването на неговото имущество в цялост на правото на чуждата държава (Германия), чийто гражданин е бил той към момента на избора.

Непосредствен предмет на изследване са особеностите на основните институти на германското наследствено право при наследяване по закон или по волята на наследодателя, анализирани и изяснени в съпоставка с техни по-близки или по-далечни аналози в българското наследствено право, както и в законодателствата на държави от други правни кръгове в и извън ЕС. Целта е да се изясни точния смисъл, в който се тълкуват и прилагат разпоредбите на германското наследствено право от германската доктрина и практика с оглед на това, да бъдат подпомогнати българските правоприлагащи органи и доктрина при установяване съдържанието на германското право в качеството му на приложим *lex successiois*, както и при правната квалификация на неизвестни или по-слабо познати у нас правни институти и понятия на германското наследствено право, чието определяне чрез тълкуване по българското право е особено затруднително или невъзможно. Такъв подход намира своето оправдание в разпоредбата на чл. 39, ал. 2 КМЧП, според която когато даден правен институт или правно понятие са неизвестни на българското право и не могат да бъдат определени чрез тълкуване по българското право, то за тяхната правна квалификация трябва да се вземе предвид чуждото право, което ги урежда. При анализа неизменно се държи сметка за международния елемент в подлежащите на уреждане наследствени правоотношения и за особеностите на международното частно право.

Освен това, изследването има за цел да изясни начина, по който проявява защитното си действие повелителната норма на чл. 89, ал. 5 КМЧП, според която чрез избора на приложимо право по чл. 89, ал. 3-4 КМЧП не трябва да се засяга запазената част на наследниците, определена от обективно приложимото към наследяването право по смисъла на чл. 89, ал. 1, 2 КМЧП.

Най-сетне предмет на особено внимание при всички изследвани институти на германското наследствено право е проблемът за съвместимостта на последиците от прилагане на определеното като приложим *lex successiois* германско право с българския обществен ред и възможността прилагането му да бъде отклонено по съображение за обществен ред (*ordre public*) на основание чл. 45, ал. 1, 2 КМЧП.

Поради спецификата и юридическата сложност на изследваната материя предметът на изследване не е центриран само в институти на материалното наследствено право, а гравитира и в международното частно право, материалното и институционното право на ЕС и международния граждански процес (**вж. специално част II от заключението, стр. 668 и сл.**).

Като държи сметка за обстоятелството, че изясняването на националните особености на германското наследствено право в качеството му на приложимо право към наследяването на вещни права върху недвижими имоти у нас в хипотезите на чл. 89, ал. 3-4 КМЧП изисква една по-сериозна, доктринално „подплътена” и съобразена с нуждите на нашата практика *основа*, каквато до момента не е достъпна чрез българската правна книжнина, настоящото изследване си поставя скромната задача да предложи един първи теоретичен отговор на вече заявените потребности на практиката в очертаната проблематика, така както бяха подробно изяснени в т. 1 по-горе.

3. Методологическа основа на изследването

Методологическа основа на дисертационния труд представлява комплекс от *общонаучни* и *специални* методи за провеждане на научни изследвания.

От **общонаучните методи** най-широко приложение намират диалектическият, историческият и критично-аналитичният метод.

Диалектическият метод в съчетание с индуктивния логически подход способства за разкриване на тенденциите в развитието на уредбата на изследваните правни явления, като тяхната същност и основните им юридически белези се изясняват след като вече е извършен анализ на позитивноправната им уредба и съдебна практика в историко-правен и сравнително-правен аспект. Диалектическият метод спомага за изясняване на връзката и взаимодействието между динамично изменящите се политически, социални и икономически условия и уредбата на наследственоправните институти. Покрай другото, този метод се оказва особено полезен при изясняване на значението на такива фактори като господстващият стопански модел на обществено устройство, формите на собственост върху земята и другите средства за производство, значението на религията за организацията на социалните отношения, исторически установилата се концепция за „семейството“, историческата и правната традиция и др. обстоятелства, които в една или друга степен детерминират нормативното съдържание на уредбата относно определяне на кръга и реда за призоваване на наследниците по закон (вж. стр. 33 и сл., 67 и сл., 69 и сл.; 374 и сл., 383 и сл. и др.); наследственоправното положение на преживелия съпруг (стр. 85 и сл.; 388 и сл.); широтата на завещателната свобода и юридическите способности за нейното осъществяване (стр. 119 и сл.; 416 и сл.; 572 и сл.); запазената част от наследството (стр. 170 и сл.; 312 и сл.); положението на държавата (фиска) и правното качество, в което тя следва да получи останалото без наследници имущество на починалия (стр. 111 и сл.; 410 и сл.); правното положение и функциите на управителя на наследство и реда за удовлетворяване на кредиторите и заветниците (стр. 216 и сл.) и др.

С помощта на *историческия метод* се проследява възникването и историческото развитие на изследваните правни институти и се черпят аргументи за тяхната правна квалификация в съвременните условия на наследяване с международен елемент относно имоти у нас. Този метод е широко приложен при изследването на такива непознати за нашата правна система германски наследственоправни институти като договора за наследство по § 1941 и §§ 2274-2302 ГГК (стр. 424 и сл.); т. н. „предходно“ и „последващо“ (бъдещо) наследяване по § 2100 и сл. ГГК (стр. 570 и сл.); лишаването на необходим наследник от наследство с негативно завещание по § 1938 ГГК (стр. 316 и сл.); съвместните и взаимните завещания (стр. 531 и сл.) и др.

Критико-аналитичният метод е приложен на много места в изследването (стр. 329 и сл.; 334 и сл.; 472 и сл.; 604 и сл. и др.), но най-вече при извършване на оценка относно пригодността на българския правопорядък да отговори на предизвикателствата, с които предстои да се сблъска при прилагане на очаквания регламент на Европейския парламент и на Съвета относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и автентични актове в областта на наследяването (стр. 715 и сл.). Въз основа на направената с помощта на този метод аналитична оценка са изведени и някои препоръки *de lege ferenda* за подобряване на вътрешната ни уредба (стр. 718-719).

Сред **специалните научни методи** най-широко приложение при настоящото изследване намира *сравнително-правният анализ*. Стремелът към по-достъпно осветляване на особеностите на германското материално наследствено право обуславя изключително широкото използване на *сравнителноправния метод* на научно изследване (вж. стр. 15-277; 426 и сл.; 455 и сл.; 569 и сл. и др.). Чрез него отделните германски наследственоправни институти с техните юридически специфики се представят в съпоставка с техни по-близки или по-далечни аналози в българската правна система (доколкото такива съществуват), като неизменно се търси „проекцията“ и начина, по който те биха се „вписали“ в нашата правна действителност в хипотезите, при които германското право би се явило приложим *lex successionis* по наследственоправни казуси с международен елемент относно намиращи се на територията на Р България имоти (вж., напр., стр. 321 и сл.; 331 и сл.; 335-362; 376 и сл.; 400 и сл.; 410-415; 416 и сл.; 527 и сл.; 531 и сл.; 572 и сл. и др.). По такъв начин сравнителноправният подход обогатява резултатите от догматичния анализ на

германските наследственоправни институти и допринася за по-релефното открояване на техните специфики.

В дисертационния труд са приложени и редица способности за тълкуване на правото като езиковото, логическото, систематичното, телеологичното, разширителното и стеснителното (стриктно) тълкуване. Използвани са и някои от правно-логическите способности за попълване на празнотите в законодателството като аналогията на закона и аналогията на правото, а също и правоприлагането с аргумент на по-силното основание и с аргумент от противното.

4. Обем и структура на дисертационния труд

Във вид на печатно издание дисертационният труд е с **обем от 738 страници**, включително списък на използваната литература, 1020 бележки под линия и резюме на немски език. Литературата, посочена на **стр. 723-738** от труда, е ползвана от първоизточници и включва 178 библиографски единици (монографии, научно-практически коментари, студии и статии, учебни курсове), от които 103 на кирилица и 75 – на латиница.

Структурата на дисертационния труд обхваща въведение, четири глави и заключение. Изложението във всяка глава е структурирано в параграфи, а последните – в точки и подточки, в които тематично са обособени въпросите, свързани с предмета на изследването. Параграфите, точките и подточките са номерирани с последователни арабски цифри в рамките на всяка глава. Вътрешните препращания в текста на изложението се извършват чрез посочване на точката (подточката), параграфа и главата, към която се препраща.

С цел по-ясна систематизация и прегледност на научните изводи от изследването в светлината на действащата вътрешноправна уредба – от една страна, а от друга - на очаквания регламент на Европейския парламент и на Съвета относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и автентични актове в областта на наследяването, заключението към труда е структурирано в две части, означени с римски цифри, всяка от които е разделена на точки и подточки, номерирани с последователни арабски цифри.

Съдебната практика е цитирана с посочване на източника, в който е публикувана. Българската съдебна практика, посочена без източник, е взета от правно-информационна система „Сиела”.

II. Съдържание на дисертационния труд

II.1. Въведение

1.1. Във въведението към труда се разкрива обективната потребност на нашата съвременна съдебна практика и доктрина от едно подробно и систематично сравнителноправно изследване на чуждото, и в частност на германското материално наследствено право в качеството му на приложим *lex successionis*, очертават се основните цели и задачи, които стоят пред автора, вътрешната структура на изложението, както и използваните методи на научно изследване.

Актуалността на изследваната проблематика се изяснява в светлината на конкретните нужди на практиката, продиктувани от засилената през последните години трансгранична мобилност на физическите лица и движението на капитали във Вътрешния пазар, които обуславят значително нарастване на броя на делата, свързани с международно наследяване на вещни права върху недвижими имоти на чужди граждани у нас.

В § 1 от въведението специално внимание се отделя на факта, че в сравнение с други частноправни области, и по-специално облигационното, търговското, трудовото право, авторското, международното частно право и др., **материалното наследствено право** на различните държави се отличава с най-многобройни и значителни национални

особености, които правят изключително труден и със съмнителен изглед за успех всеки опит за международно уеднаквяване или даже за хармонизация на отделни негови институти. Вместо към една практически неосъществима на този етап унификация или хармонизация дори на регионално (европейско) равнище е необходимо да се върви по-скоро към качествено подобряване на междудържавния обмен на информация относно действащите *материалноправни* уредби на наследяването и да се насърчават сравнителноправните изследвания в тази частноправна област. Привеждат се конкретни аргументи в тази насока, основани на анализ на резултатите от представителни проучвания, направени по възлагане на Европейската комисия и предложения на международни неправителствени организации.

1.2. Многообразието в материалноправните уредби на наследяването в съвременния свят се разкрива в **§ 2 от въведението** чрез последователен сравнителноправен анализ на национални разпоредби на държави от различните правни кръгове (романски, германски, англо-американски, скандинавски, държавите на шериата, държавите от Далечния изток – Китай, Япония, Монголия и др.) относно кръга на наследниците по закон, реда за призоваване към наследяване и размера на наследствените квоти; наследственоправното положение на преживелия съпруг, и на фактическия съпругески партньор на наследодателя; наследяването по право на заместване; наследственоправното положение на държавата (фиска); основанията за наследяване по волята на наследодателя; способността за завещаване: възраст, с чието достигане се придобива завещателна дееспособност; запазената част от наследството; системите за придобиване на наследство; правното положение и функциите на управителя на наследство и удовлетворяване на кредитори и заветници; както и реда за издаване на удостоверение за наследници и неговата юридическа сила. Чрез аналитично сравнение и отграничение се изтъкват основните особености в материалните уредби на наследяването в различни държави. Направен е и опит за една **систематична сравнителноправна типизация** на възприетите в отделните национални правопорядъци материални уредби на основните наследственоправни институти по същество с оглед принадлежността на съответния правопорядък към определен правен кръг (романски, германски, англо-американски, скандинавски, правни системи, доминирани от норми на религиозното право, правни системи от „хибриден” тип и др.). Изведени са принципни прилики и основни различия в националните уредби чрез съпоставка помежду им и на този фон са открити по-важните особености на германското наследствено право. Направена е и съпоставка с действащата у нас наследственоправна уредба, която, като цяло, продължава да следва в основни линии романските правни традиции в тази материя.

II.2. Глава първа: Проблемите, предизвикали изследването

2.1. Опирайки се на емпирични данни от практиката, **§ 1 от глава първа** очертава новите предизвикателства, пред които се изправят през последните години българските правоприлагащи органи по повод наследяване с международен елемент на вещни права върху имоти на чужди граждани у нас, когато наследодателят е предпочел да отклони прилагането на обективно приложимото българско право по чл. 89, ал. 2 КМЧП, избирайки във формата на завещание да подчини наследяването на имуществото му в неговата цялост на отечественото си право – *lex patriae* (чл. 89, ал. 3 КМЧП). Изтъква се, че при възприетия от нашето вътрешно МЧП разделен наследственоправен статут (чл. 89, ал. 1, 2 КМЧП) *de lege lata* до прилагане на **германско материално наследствено право** от български съд или друг компетентен орган по дела, свързани с наследяване на вещни права върху **недвижими имоти в България**, може да стигне единствено, ако наследодателят – *германски* гражданин, е избрал във формата на разпореждане *mortis causa* да подчини наследяването на имуществото му в неговата цялост на **германския правопорядък** в качеството му на право на държавата, чийто гражданин е било лицето към момента на избора (арг. от чл. 89, ал. 3 КМЧП). Тъй като условията за действителност на избора на приложимото

право, респ. отмяната на този избор, се уреждат от избраното право (арг. от чл. 89, ал. 4, изр. първо КМЧП), това означава, че съобразно германското право ще се преценява допустимостта на избора на приложимото право, способността на лицето за разпореждане чрез завещание и т. н. В тази връзка се изяснява, че извън признатата в чл. 25, ал. 2 от Уводния закон към ГГК възможност на наследодателя - негермански гражданин, да избере във формата на разпореждане *mortis causa* подчиняване на наследяването на *недвижимите му имоти, намиращи се в Германия*, на германския закон, вътрешното германско МЧП не взема отношение по допустимостта на избора на *lex successionis* при условията и по реда на чл. 89, ал. 3-4 от нашия КМЧП. Но въпреки липсата на германска МЧП-норма относно допустимостта на такъв избор, *de lege lata* няма основания да се счита, че германското право би се противопоставило на това, наследяването на намиращи се *извън* територията на Германия недвижими имоти, да бъде подчинено по волята на наследодателя-германски гражданин на *германското право, щом правопорядъкът на държавата по местонахождението на тези имоти, респ. на държавата на съда, допускат това*. В т. 1.1.2. от § 1.1. на глава първа се изяснява, че по-новата германска доктрина приема, че дори и изборът на приложимото към наследяването право да се окаже *недопустим* от гледна точка на границите на автономията на волята, очертани в разпоредбата на чл. 25, ал. 2 от Уводния Закон към ГГК, той може да бъде действителен според обективно приложимото към наследяването право по чл. 25, ал. 1 от Уводния Закон към ГГК. А понеже в изследваната хипотеза става дума за наследяване на вещни права върху *недвижими имоти на германския гражданин-наследодател, намиращи се в България*, меродавно за тази преценка трябва да е *българското право в качеството му на lex rei sitae* (арг. от чл. 89, ал. 2 КМЧП). Този извод се основава на разпоредбата на чл. 3, ал. 3 от Уводния закон към ГГК, която признава предимство на «разделния» наследственоправен статут, когато недвижим имот от наследствената маса се намира *извън* Германия, на територията на *друга държава*, чието МЧП е възприело *разделния* статут при наследяването с международен елемент и подчинява земята и другите недвижими имоти на особен режим. Тъкмо такъв е случаят, когато недвижим имот от наследствената маса се намира на територията на Р България, тъй като нашето *вътрешно* МЧП възприема *разделния* статут (арг. от чл. 89, ал. 2 КМЧП) и подчинява на особен режим придобиването на правото на собственост върху *земя* у нас от чуждестранни граждани, чуждестранни юридически лица и чужди държави (вж. чл. 22, ал. 1, 2 КРБ; чл. 29, 29а ЗС; чл. 3, 3а, 3б ЗСПЗЗ; чл. 23, 24 ЗГ и др., които са обсъдени по-подробно в т. 1.1.4. от § 1.1. на глава първа).

2.2. В § 2 от глава първа се изследват подробно условията по чл. 89, ал. 3-4 КМЧП за изместване по волята на наследодателя на обективно приложимото *lex rei sitae* (българското право) от германското право при наследяването на вещни права върху недвижими имоти у нас и се предлага научно обосновано решение на някои произтичащи от избора на приложимото право практически проблеми в нашата правна действителност.

За първи път в нашата частноправна доктрина се подлага на подробен анализ юридическата характеристика на правото на наследодателя да избере на основание и по реда на чл. 89, ал. 3-4 КМЧП отечественото си право като приложимо към наследяването на имуществото му право. Обосновава се тезата, че то притежава съществените признаци на едно **непритезателно, преобразуващо субективно гражданско право**, чието надлежно упражняване от страна на наследодателя въздейства едностранно върху правната сфера на неговите наследници, като предизвиква подчиняването на тяхното наследственоправно положение на избория от него правопорядък (отечественото му право), различен от обективно приложимото право. Изтъкват се и други особени белези на правото на избор на приложимо към наследяването право, свързани с правното качество на титуляра му, с широтата на предоставените му от закона правни възможности, както и с начина и формата на неговото упражняване, а именно че: А) Това субективно право принадлежи единствено на наследодателя; наследниците и заветниците не са овластени да уговорят помежду си избор на приложимо право в отклонение от обективно приложимия *lex successionis*; Б)

Възможността за избор на приложимото към наследяването право е ограничена само до посочване на отечествения закон на наследодателя, т.е. само до закона на държавата, чийто гражданин е бил той към момента на избора; В) Изборът на приложимото към наследяването право може да бъде само изричен и следва да се осъществи във формата на завещателен акт.

Съобразно избраното от наследодателя при условията на чл. 89, ал. 3-4 КМЧП германско право, ще се уреждат моментът и мястото на откриване на наследството; кръгът и редът на наследниците; наследствените квоти; способността за наследяване; поемането на наследствените дългове и тяхното разпределение помежду наследниците; приемането и отказът от наследство и сроковете за извършването на тези актове; разполагаемата част от наследството; условията за действителност на завещанието, с изключение на формата за действителност на разпорежданията *mortis causa*, която с оглед принципа *favor testamenti* е извадена от обхвата на приложимото право (арг. от чл. 91 и чл. 90, ал. 2 и 3 КМЧП). В съответствие с горните правила материалноправните условия за действителност и гражданскоправните последици на такива чужди за българския *lex fori*, но допустими от приложимия германски правопорядък разпореждания *mortis causa* като договора за наследство (*Erbvertrag*) по § 1941 и § 2274 и сл. ГГК⁵, съвместните и взаимни завещания на съпрузи по § 2265 и сл. ГГК⁶, възможността за лишаване на необходим наследник от запазената му част чрез т. н. „негативно (отрицателно) завещание“ (*negatives Testament*) на основание § 1938 ГГК при някои от предпоставките по § 2333 ГГК⁷, възможността за ограничаване на запазената част на необходим наследник (*Pflichtteilsbeschränkung*) по § 2338 ГГК, възможността на необходим наследник да се откаже от правото си на дял от наследството или само от запазена част още приживе на наследодателя (*Erbverzicht*) по § 2346, ал. 2 ГГК⁸, завещателните разпореждания за т. н. предходно и последващо наследяване (*Nacherbfolge*)⁹ по § 2100 и сл. ГГК и др. ще бъдат подчинени на германския *lex successionis*, тъй като те следва да се квалифицират като **въпрос по съществуването на разпореждането с оглед на смърт**, а не като въпрос на неговата форма. Щом такива разпореждания, извършени от наследодателя, са допустими и действителни според приложимото към наследственото правоотношение германско наследствено право, тяхната обвързваща сила и другите им гражданскоправни последици, вкл. по отношение на наследствените имоти и вещи в България, би трябвало да се уреждат от германското право. Това важи във всички случаи, при които разпореждането следва да бъде квалифицирано като обект на приложимото към **съдържанието** на наследственото правоотношение право¹⁰.

Границата, до която упражняването на преобразуващото право на наследодателя относно избора на приложимо право по чл. 89, ал. 3 КМЧП може да засегне правната сфера на наследниците, е очертана в разпоредбата на чл. 89, ал. 5 КМЧП. Според нея чрез избора на приложимо право не трябва да се засяга запазената част на наследниците, определена от правопорядъка, приложим съгласно чл. 89, ал. 1 и 2 КМЧП, т.е. от *lex ultimae habitationis* за вещните права върху движимите вещи, респ. от *lex rei sitae* – за вещните права върху недвижими вещи. Изяснява се, че това ограничително правило с преобладаващо материалноправен характер е специално установено в интерес на необходимите наследници и е предназначено да им осигурява закрила срещу опасността от манипулиране (влошаване) на наследственоправното им положение в случай, че наследодателят реши да се възползва от предоставената му автономия на волята в областта на наследяването с международен елемент, и избраното от него приложимо право им дава по-неблагоприятна закрила в сравнение с тази, която

⁵ Вж. § 3.1. от глава трета на труда.

⁶ Вж. § 3.6. от глава трета.

⁷ Вж. т. 1.2.4. от § 1.2. на глава първа.

⁸ Вж. т. 1.2.6. от § 1.2. на глава първа.

⁹ Вж. § 3.7. от глава трета.

¹⁰ За квалификацията вж. чл. 39 КМЧП.

им осигурява обективното приложимо право. До такова увреждане на запазената част може да се стигне не само, когато наследодателят е извършил приживе добре познатите ни „класически“ завещания/завети или дарения от типа на тези по чл. 30 и сл. във вр. с чл. 23-27 и чл. 77-80 ЗН и чл. 225-227 ЗЗД, но още и при наличие на допустимите от германския правопорядък договор за наследство (Erbvertrag) по § 1941 и § 2274 и сл. ГК, „негативно (отрицателно) завещание“ (negatives Testament) по § 1938 ГК във вр. с § 2333 ГК, както и при ограничаване на запазената част на необходим наследник (Pflichtteilsbeschränkung) по § 2338 ГК, предварителен отказ на необходим наследник от правото му запазена част още приживе на наследодателя (Erbverzicht) по § 2346, ал. 2 ГК и др. Избирайки германското право като приложимо на основание чл. 89, ал. 3 КМЧП, наследодателят–германски гражданин е в състояние да гарантира възникването на гражданскоправните последици от тези актове (тъй като условията за тяхната действителност ще се уреждат от германското право, което ги признава и зачита) и с това да увреди необходимите наследници относно следващата им се запазена част според обективно приложимото право.

Обосновава се възгледът, че в разпоредбата на чл. 89, ал. 5 КМЧП е закрепен принцип, ограничаващ автономията на волята, чрез който наследниците със запазена част получават приоритетна правна закрила срещу опасността, чрез едностранен избор на приложим *lex successionis* да се отклони прилагането на повелителните норми относно запазената част в българското наследствено право. Приема се, че в разглежданите случаи на трансгранично наследяване на вещни права върху недвижим имот в България разпоредбите на чл. 28-29 ЗН следва да бъдат приложени от българския съд или друг компетентен орган, ако той констатира, че избраното от наследодателя германско право в частта си относно запазената част от наследството (Pflichtteilsrecht, §§ 2303-2338 ГК) или чрез други свои наследственоправни институти дава на необходимите наследници по-слаба правна закрила в сравнение с тази, осигурена им от българското наследствено право.

Като се има предвид, че според германското право запазената част на необходим наследник е винаги равна на половината от законната му квота при наследяване по закон (арг. от § 2303, ал. 1, изр. второ ГК; вж. стр. 331 и сл.), нашият съд или друг компетентен орган, вземайки предвид анализа, направен в **т. 1.2.3.-1.2.6.** от **§ 1.2.** на **глава първа**, следва във всеки конкретен случай да съпостави запазената част от наследството по германското и българското право, за да провери съвпада ли кръгът от призованите към наследяване необходими наследници по двете правни системи и дали предвидените според германското право запазени части за тези наследници не са по-малки по размер в сравнение с тези, изчислени по правилата на чл. 29 ЗН. Ако се окаже, че предписаният от разпоредбите на §§ 2303-2338 ГК кръг от необходими наследници е в случая по-тесен или предвидените за тях запазени части от наследството се оказват по-малки по размер в конкретния случай, българският орган ще следва да приложи материалните норми на обективно приложимото право по местонахождение на недвижимия имот, т. е. разпоредбите на чл. 28-29 от нашия ЗН. Ако ли пък избраното по реда на чл. 89, ал. 3-4 КМЧП германско право поставя необходимите наследници в еднакво или по-благоприятно наследственоправно положение в сравнение с това, което им осигурява обективно приложимото право (при наследяването на недвижими имоти това е българското право като *lex rei sitae*), органът ще следва да приложи германското право. Избраното от наследодателя право (в случая – германското) трябва да се приложи в неговата цялост, дори и ако предвижда и други наследници със запазена част, извън предвидените в обективно приложимото право (в случая – българското), или им определя по-големи запазени части, стига да не уврежда положението на необходимите наследници с оглед на минималния защитен стандарт, осигурен им от правилата на чл. 28-29 ЗН (арг. от чл. 89, ал. 5 КМЧП).

Компетентният български правоприлагащ орган е властен да откаже прилагането на разпоредба на определеното като приложимо германско право само ако последиците от нейното прилагане са **явно несъвместими с българския обществен ред**, т.е. влизат в непримиримо противоречие ценностите, защитени с обикновени

повелителни норми на нашия правопорядък, които посочват границите на автономията на волята на частноправните субекти (арг. от чл. 45, ал. 1 КМЧП)¹¹. Такъв би бил *de lege lata* случаят, ако вследствие прилагането на германската разпоредба се стига до лишаване на необходим наследник от полагащата му се запазена част (чл. 28-29 във вр. с чл. 14, ал. 2 ЗН), до дискриминационно третиране на наследник поради неговото гражданство, пол, конфесия, имуществено състояние и др. под.¹², до застрашаване на основите на общественно-политическото или икономическо устройство, националната сигурност, общественото здраве, изконни етични ценности, изграждащи моралните устои на обществото и т. н. Що се отнася до едностранните разпореждания или споразумения (договори) на потенциален наследник и/или наследодател, които от гледна точка на нашия *lex fori* могат да бъдат квалифицирани по същество като *сделки върху неоткрито наследство* по смисъла на чл. 26, ал. 1 ЗЗД (напр., договора за наследство по § 1941 и § 2274 и сл. ГГК, предварителния отказ от наследство или от право на запазена част по § 2346, ал. 2 ГГК, извършен от наследник приживе на наследодателя и др.), считам, че в духа на модерните тенденции в развитието на европейската (и специално романската) МЧП-доктрина от последните десетилетия тяхната материална действителност и правно действие следва да се преценяват съобразно правопорядъка, който урежда наследяването, т.е. в случая - съобразно германското право. Този извод е в съзвучие и с разпоредбата на чл. 9, ал. 1 от Хагската конвенция за приложимото право към наследяване на имущество на починали лица от 1989 г. Вярно е, че вътрешното ни материално гражданско право забранява сделките върху неоткрито наследство именно поради тяхната *безнравственост*, а моралните устои на обществото са несъмнено част от понятието за обществен ред по вътрешното ни МЧП (вж. подробен анализ на стр. 353-362). Но от друга страна не може да се отрече вече изразеното от проф. Т. Тодоров¹³ съображение, че липсва обективен критерий, с помощта на който да бъде преценено, дали защитените от нашия граждански закон нравствени ценности, отричащи сделките върху неоткрито наследство, са *по-добри* от германските нрави, които допускат такива сделки. За това съображение следва да се държи сметка при тълкуване и прилагане на възприетите от вътрешното ни МЧП критерии за преценка на явната несъвместимост между българския обществен ред и резултатите от прилагането на разпоредбата на чуждото приложимо право (вж. стр. 316-331; 335-363 от труда).

II.3. Глава втора: Наследяване по закон според германското право

3.1. Съобразно закрепената в ГГЗ система на обективното наследствено право, глава втора от изследването представя основните положения на **наследяването по закон** според германското право (§ 1924-1936 ГГК), като изяснява последователно правилата за формиране на кръга от законни наследници, групирането им в наследствени редове и последователността за призоваването им към наследяване, както и определянето на размера на наследствените им дялове (§ 2.1. и § 2.2.). Особеност на германското право е, че в кръга на наследниците по закон влизат лицата, които се намират в родствена връзка с наследодателя по права и по сребрена линия *без ограничение в степените* (арг. от §§ 1924-1930 ГГК), както и преживелият му съпруг (арг. от § 1931 ГГК), съответно - от 2001 г. насам – и лицето, с което наследодателят е съжителствал при условията на регистрирано фактическо съпружеско съжителство към датата на смъртта си. За разлика от българското законодателство, което възприема системата на „затворения“ (*numerus clausus*) брой наследствени редове – общо четири на брой, в които са групирани роднините на наследодателя по права линия без ограничение в степените и по сребрена линия до VI-та степен включително (арг. от чл. 5-8 вкл. ЗН), по германското наследствено право *броят на наследствените редове не е*

¹¹ Вж. т. 3.1.6. от § 3.1. на глава трета.

¹² Вж. чл. 6, ал. 2 КРБ.

¹³ Вж. Тодоров, Т., Международни семейни и наследствени правоотношения, С., 1994 г., стр. 344.

„фиксиран“ от законодателя, а зависи от степента на отдалеченост на живите предци, които е оставил наследодателят към момента на своята смърт. Този извод произтича от разпоредбата на § 1929, ал. 1 ГГК, в която се урежда правното положение и наследяването при наличие на наследници по закон от пети и следващите по-отдалечени редове. По тази причина разпоредбата на § 1929 ГГК е озаглавена ‘Fernere Ordnungen’, т. е. по-отдалечени наследствени редове.

Подробно се изясняват особеностите на възприетата в германското наследствено право «**парентелна**» система за формиране на редовете на наследниците по закон в първите три наследствени реда и се изтъкват различията ѝ от възприетия у нас *градуален (степенен) модел* за определяне на реда за призоваване към наследяване по закон на роднините на наследодателя (вж. стр. 374 и сл. от труда). Различията между „градуалния“ (степенния) и „парентелния“ модел за определяне на реда за призоваване водят до това, че *при парентелния модел роднините на наследодателя по съребрена линия никога не формират самостоятелен наследствен ред, а попадат винаги в този наследствен ред, в който е възходящият на наследодателя, явяващ се родоначалник (глава) на съответния клон (Stamm), към който те се числят.* Така напр., според германското законодателство братята и сестрите на наследодателя, както и техните низходящи (племенници на наследодателя) попадат винаги във втория наследствен ред, тъй като са включени в парентелата на майката, съответно - на бащата на наследодателя, които се призовават от втори ред (арг. от § 1925, ал. 1 от ГГК). Чичовците и лелите на наследодателя заедно с техните низходящи (първи братовчеди и т. н. на наследодателя) попадат в третия наследствен ред, тъй като са низходящи на бабата/дядото на наследодателя по майчина, респ. бащина линия и се включват в техните роднински кръгове (арг. от § 1926 ГГК. Освен това, особеност на германското право в сравнение с нашето е, че във втория и третия наследствен ред наследяването е по клонове и по линии - майчина и бащина (Erbfolge nach Linien). В рамките на втория наследствен ред по германското право всеки от родителите на наследодателя заедно със своите низходящи образуват **по една линия**. „Разцепването“ (splitting, fente) на наследствената маса на две равни половини – по една за наследниците по майчина и по бащина линия, действа като „коректив“ на принципа, че по-близките по степен роднини изключват по-далечните по степен. Ако към момента на смъртта на наследодателя са живи и двамата му родители, те получават по равни дялове от наследството (арг. от § 1925, ал. 2 ГГК). Но ако някой от родителите на наследодателя е починал преди него, **падащата му се половина от наследството се наследява от неговите най-близки по степен низходящи** (арг. от § 1925, ал. 3, изр. първо ГГК)¹⁴. Аналогични правила важат в рамките на третия наследствен ред, но не и в четвъртия и по-отдалечените редове. Заради съчетанието на принципите за наследяване по клонове и по линии в първите три наследствени реда разпоредбата на § 1927 ГГК предвижда, че наследник, който в рамките на първи, втори или трети наследствен ред спада към различни клонове, получава падащия му се във всеки от тези колена дял и всеки от тези дялове се третира като отделен (самостоятелен), т. е. като получен на самостоятелно правно основание.

3.2. Самостоятелно се разглежда наследственоправното положение на преживелия съпруг (§ 2.3.) и на партньора на наследодателя по регистрирани фактически съпружески съжителства, които в Германия по силата на специален закон от 2001 г. е практически приравнен по права на преживелия съпруг при наследяване по закон (§ 2.4.). Отделното разглеждане на наследствените права на тези лица е оправдано от обстоятелството, че подобно на положението у нас преживелият съпруг не попада в никой наследствен ред, а конкурира с роднините на наследодателя от първи и втори наследствен ред и с бабите и дядовците му и изключва от наследяване по закон всички по-далечни роднини.

Размерът на наследствения дял на преживелия съпруг по германското право се определя според правилата на § 1931 ГГК и за разлика от българското законодателство

¹⁴ Нашият ЗН не познава подобно правило – арг. от чл. 10 ЗН; вж. чл. 6 ЗН относно наследяването във втория наследствен ред.

не се влияе в никоя от хипотезите на сънаследяване с други наследници по закон от продължителността (времетраенето) на брака му с наследодателя (срв. и отграничи от чл. 9, ал. 2 ЗН).

Освен това, специално внимание в § 2.3. от глава втора се отделя и на съществуващата в германското право зависимост на размера на наследствената му квота от вида на законовия имущественобрачен режим, който се е прилагал в отношенията между съпрузите (вж. § 2, т. 2.2.). Анализират се различните хипотези според това, дали в брачните отношения между починалия и преживелия съпруг при откриване на наследството се е прилагал базисният законов режим на общност върху "припечеленото" през време на брака (Zugewinngemeinschaft), законовият режим на имуществена разделност (Gütertrennung) или законовият режим на пълна общност (Gütergemeinschaft), вж. стр. 395 и сл. Обсъжда се и особеният случай на т. н. **продължена имуществена общност** (fortgesetzte Gütergemeinschaft) по § 1483 ГК. При него по волята на съпрузите, изразена в сключен помежду им *брачен договор*, действието на режима на общността продължава и след смъртта на единия от тях, като се прилага в отношенията между преживелия съпруг и низходящите на наследодателя, които са общи на двамата съпрузи. При този режим делът на починалия съпруг от общото имущество не влиза в наследствената маса – арг. от § 1483, ал. 1, изр. трето ГК.

Предмет на отделен анализ е едно *особено законно имуществено право*, което възниква за преживелия съпруг в определени хипотези на конкуренция с други наследници по закон, свръх правото му на дял от наследствената маса. Това право се означава като '**Voraus des Ehegatten**' (в буквален превод: "това, което предварително се заделя за съпруга") и се урежда в разпоредбите на §§ 1932 и 1933 ГК (вж. стр. 400 и сл.). Съдържанието на тази претенция се изразява в това, че когато преживелият съпруг сънаследява с наследници от втори наследствен ред или с бабите/дядовците на наследодателя, *свръх дела си* той има право да получи движимите вещи от покъщнината на съпрузите, доколкото те не представляват принадлежност (Zubehör) към недвижим имот, както и всички сватбени подаръци¹⁵ – така § 1932, ал. 1, изр. първо ГК. Когато преживелият съпруг сънаследява с наследници от първи наследствен ред, той има право да иска тези предмети, само доколкото те са му необходими за нормално водене на неговото домакинство (така § 1932, ал. 1, изр. второ ГК). С цел изясняване на фактическия състав на това право е направена съпоставка и отграничение от особеното право при наследяване по закон по чл. 12, ал. 1 от нашия ЗН.

3.3. Във връзка с правата на фактическия съпругески партньор на наследодателя при наследяване по закон се изясняват подробно съдържанието и последиците на фактическия състав, уреден в специалната разпоредба на § 10 от германския Закон за преустановяване на дискриминацията на еднополови фактически съпругески партньорства (Gesetz zur Beendigung der Diskriminierung gleichgeschlechtlicher Gemeinschaften, известен като Lebenspartnerschaftsgesetz, LPartG, посочван за краткост като Закон за фактическото съпругеско съжителство) от 16. 02. 2001 г. Посочената разпоредба практически приравнява наследственоправното положение на преживелия партньор на наследодателя по *регистрирани* по съответния ред еднополови фактически съпругески съжителства с това на преживелия съпруг, вкл. с оглед на правата му като необходим наследник със запазена част (стр. 314, 405 и сл.).

3.4. Най-сетне предмет на отделно внимание е положението на държавата (фиска) като особен субсидиарен публичен наследник по закон според германската правна система (§ 2.5.). Фискът на федералната провинция (Fiskus des Bundeslandes), в която наследодателят е имал постоянното си местожителство (letzter Wohnsitz) към момента на своята смърт, респ. в която при липсата на постоянно местожителство той е имал последното си обичайно местопребиваване, е **особен, субсидиарен публичен наследник по закон**, който стои извън всички наследствени редове и се призовава

¹⁵ Извън обхвата на понятието „сватбени подаръци“ според германското право остава всичко, което е дадено като „зестра, прикя, чеиз“ (Aussteuer), арг. от § 1624 ГК.

само, когато наследодателят не е оставил живи роднини, преживял съпруг или партньор, с който е съжителствал при условията на регистрирано фактическо съпружеско съжителство съобразно правилата на § 10 от Закона за фактическото съпружеско съжителство. Разпоредбата на § 1936 ГГК третира фиска (държавата) именно като „законен наследник“, който получава наследствената маса по пътя на наследственото правоприемство (*iure hereditatio*), а не като „суверен“ – носител на публични властнически правомощия, който придобива *'iure imperii'* „ничи вещи“ (*res nullius*) само поради това, че те са останали без собственик. Този извод следва недвусмислено от самия начин, по който е формулирано заглавието на разпоредбата на § 1936 ГГК - „Gesetzliches Erbrecht des Staates“ (в буквален превод: „Законно право на наследяване на държавата“). Обосновава се извода, че според германското право държавата (фискът на федералната провинция) заема последното място по реда на наследяването по закон; следователно, тя е в правното положение на **'ultimus heres'**. Наследството преминава към Федерацията (Bund) само, ако никоя от федералните провинции не може да го получи съобразно правилата на § 1936, изр. първо ГГК.

Изясняват се и други особености в наследственоправното положение на държавата, а именно, че тя е единственият „принудителен наследник“ (*Zwangserbe*) в кръга на наследниците по закон, тъй като провинциалният, респ. федералният фиск е лишен по закон от правото да прави отказ от наследство (вж. § 2346 и § 1942, ал. 2 ГГК). Освен това фискът не може да бъде лишаван от наследство по волята на наследодателя чрез т. н. „негативно завещание“ (*'negatives Testament'*), арг. от § 1938 ГГК.

Практическото значение на горния анализ се проявява в хипотезите, при които недвижим имот от наследствената маса се намира на българска територия и германският *lex successionis* посочва германската държава като последен законен наследник (*'ultimus heres'*). В тези случаи особената повелителна норма на чл. 29, ал. последна ЗС изключва по хипотеза прилагането на германската норма, и от тук - възможността германският фиск да придобие по наследство този имот. Разпоредбата на чл. 29, ал. последна ЗС изпълнява защитната си функция на *'overriding rule'* именно в случаите, при които чуждата държава (в случая – Германия) би претендирала да получи имота *'iure hereditatio'*, като универсален правоприемник по закон на починалия. Освен това, в обхвата на забраната по чл. 29, ал. последна ЗС се включва и придобиването от чужда държава на правото на собственост върху недвижим имот у нас *въз основа на завещание*. De lege lata този извод произтича от обстоятелството, че чл. 29, ал. последна ЗС обхваща всички фактически състави на «придобиване по наследство». По отношение на собствеността върху недвижими имоти, намиращи се на българска територия, чуждата държава е изключена от кръга на правоприемниците *mortis causa* както при наследяване по закон, така и при наследяване по завещание. Изводи в същия дух произтичат от специалните особени повелителни норми на чл. 3, ал. 3 ЗСПЗЗ и чл. 23, ал. 2 ЗГ, които, обезпечавайки конституционно прогласения принцип за особената закрила на земята¹⁶, изключват всякаква възможност чужда държава да притежава право на собственост върху земеделски земи и горски територии, независимо от правното основание за придобиването му.

Изтъква се също, че когато според приложимото към наследственото правоотношение германско право няма изобщо наследници по закон и по завещание или всички наследници са се отказали от наследството или са изгубили правото да го придобият, цялото вакантно наследствено имущество, което се намира на територията на нашата страна, се получава от българската държава и/или от съответната община по местонахождение на вещите съобразно техния вид и съотношението между правата на държавата и на общините, възприето в разпоредбата на чл. 11 ЗН (арг. от чл. 92 КМЧП).

II.4. Глава трета: Наследяване по волята на наследодателя според германското право

¹⁶ Арг. от чл. 21, ал. 1 КРБ.

4.1. В глава трета се изясняват **специфични въпроси на наследяването, основано на волята на наследодателя според германското право.** Особеното внимание към посочената група наследственоправни институти се дължи на обстоятелството, че по германската правна система за разлика от положението у нас *завещанието не е единствената сделка, която може да бъде основание за наследствено правоприемство.* Освен от завещание (Testament, letztwillige Verfügung) по § 1937 и §§ 2064-2273 ГГК правото на наследяване може да бъде породено и от т. н. **договор за наследство** (Erbvertrag, наследствен договор) по § 1941 и §§ 2274-2302 ГГК, който е непознат за нашата правна система (поради императивната забрана на сделките върху неоткрито наследство – чл. 26, ал. 1 ЗЗД), но има традиционно широко приложение и подробна уредба в германското право и други държави от германския правен кръг. С оглед на това най-напред е направена съпоставка между юридическите признаци на тези две основания за наследяване по волята на починалия и на тази основа се разглеждат характерните особености на договора за наследство и отликите му от други, външно близки до него правни институти (§ 3.1.). Изяснява се, че за разлика от завещанието като едностранна сделка **договорът за наследство** следва да бъде определен като *двустранна* правна сделка (договор) с оглед на смъртта, по силата на която наследодателят по споразумение с едно или повече други лица – негови контрагенти, назначава свой наследник (наследници), извършва завести (Vermächtnisse) и възлага тежести (Auflagen) във връзка с преминаване на имущество му за след неговата смърт в полза на посочените от него лица (арг. от § 1941, ал. 1 ГГК). Фактическият състав на договора за наследство включва две (или повече) взаимно свързани и съгласувани, т. е. покриващи се по смисъл, волеизявления на наследодателя и неговия контрагент/контрагенти, насочени към пораждање на наследственоправни последици. Техният вид и съдържание се определят по общата воля на страните по наследствения договор. Наследодателят е юридически обвързан от направените с този договор имуществени разпореждания с оглед на смърт. Този ефект произтича пряко от *договорната природа* на акта, с който той изразява последната си воля относно съдбата на имуществото му за след неговата смърт. Ще рече, че правната обвързаност на наследодателя не е някакъв специфичен за наследствения договор ефект, а представлява непосредствена проява на общия принцип за задължителната (обвързваща) сила на договорите (*'pacta sunt servanda'*).

Общото между завещанието и договора за наследство е, че се сключват все с *оглед на смърт*. Предвид това гражданскоправните последици, към които те са насочени, настъпват само с *юридическото събитие на смъртта* на лицето, извършило волеизявлението за имущественото разпореждане *mortis causa*. Характерно и за двата вида сделки е, че е необходимо лицето, в чиято полза е извършено имущественото разпореждане с оглед на смърт, *да надживее* субекта, извършващ волеизявлението, т.е. наследодателя (арг. от § 2096 ГГК). Другият признак, който обединява тези два вида сделки е, че *посредством извършването им бъдещият наследодател упражнява предоставената му от закона завещателна свобода*. Чрез тях той изразява последната си воля относно назначаването на определени лица за свои наследници и/или заветници, определя имуществото, което им оставя за след смъртта си, посочва условията, при които това имущество може да премине към тях и **това волеизявление става юридическо основание за наследяване**. Изтъкнатите сходства обосновават *съответното прилагане* на правилата относно завещанието по германското право към съдържанието, тълкуването и правните последици на договора за наследство (арг. от § 2279, ал. 1 ГГК). Тълкуването на посоченото правило води до извода, че в обхвата на съответното приложение попадат разпоредбите на §§ 2064-2077, §§ 2084-2093, §§ 2096-2099, §§ 2100-2174, §§ 2181-2193 и др. ГГК, посветени на завещанието.

Разграничението между завещанието и договора за наследство се провежда главно с оглед на **възможността за едностранна отмяна** на съдържащите се в тях разпореждания *mortis causae*. Свободната отменимост на завещанието е негов иманентен признак и най-ярка проява на свободата на завещателно разпореждане както по българското, така и по германското право (арг. от чл. 38 и сл. във вр. с чл. 14, ал. 1

ЗН; съответно - § 2253 и сл. ГГК). Напротив, поради наличието на *юридическа обвързаност* на наследодателя относно извършените с договора за наследство разпореждания с оглед на смърт, по начало същите не могат да бъдат отменяни от него едностранно, свободно и по всяко време така, както това е възможно при завещанието. Отмяната на разпорежданията *mortis causa* в договора за наследство е подчинена на *специални норми*, съдържащи се в разпоредбите на § 2290 и ГГК, които са подробно анализирани в изследването (стр. 446 и сл.). Тяхното изясняване е направено на основата на особеностите на договора за наследство като юридически факт на наследственото право и отражението му върху завещателната свобода на наследодателя (стр. 424 и сл.).

С цел разкриване на юридическите белези на договора за наследство е направена съпоставка и разграничение между него и други видове договори по германското право, при които имуществото, с което бъдещият наследодател се разпорежда в полза на определено лице, се придобива от последното с откриване на наследството. Става дума най-вече за договора за дарение с оглед на смърт (*Schenkung von Todes wegen, donatio mortis causa*) по § 2301 ГГК, както и за договорите в полза на трето лице, сключени по повод на смърт (стр. 426 и сл.; 434 и сл.). Специално място е отделено на съпоставката и разграничението между т. н. „приживна делба”, извършена от наследодателя с акт за дарение по чл. 77 и сл.ЗН, и договора за дарение с оглед на смърт по германското право (вж. стр. 432 и сл.). Обосновава се възгледът, че договорът за дарение с оглед на смърт и договорите в полза на трето лице, сключени по повод на смърт, нямат характер на основания за наследяване по волята на завещателя, а представляват същински облигационни договори и следователно стоят извън предметния обхват на приложимото към наследяването право.

С оглед хипотезата на избрано по чл. 89, ал. 3 КМЧП германско право като приложимо право към наследяването на недвижими имоти у нас специално се обсъжда проблема за съвместимостта на договора за наследство с установената от чл. 26, ал. 1 *in fine* ЗЗД императивна забрана за сключване на сделки върху неоткрито наследство (стр. 467 и сл.; но вж. също и стр. 349 и сл.). Разисква се възможността за отклоняване приложението на разпоредбите на германското право относно договора за наследство поради явна несъвместимост на резултатите от прилагането им с българския обществен ред (чл. 45 КМЧП).

Обосновава се изводът, че когато наследодателят - германски гражданин, е избрал на основание чл. 89, ал. 3 КМЧП наследяването на имуществото му в неговата цялост да се урежда от германското му *lex patriae* и е уредил правата на наследниците си с валиден договор за наследство при спазване на правилата на ГГК, действието на тези разпореждания *mortis causa* ще трябва да бъде зачетено у нас с оглед на гражданскоправните им последици по отношение на намиращите се в България недвижими имоти от наследствената маса, стига по този начин да не се накърняват запазените части на необходимите наследници, определени съобразно разпоредбите на чл. 28 и 29 от нашия ЗН. Този извод произтича от разпоредбите на чл. 91, т. 2, 3 и 9 КМЧП, според които съобразно приложимото право към наследяването – а в обсъждания случай това ще е германското материално наследствено право – се уреждат кръгът и редът на наследниците, размерът на наследствените дялове и условията за действителност на завещанието (с изключение на действителността му по форма – с арг. от противното от чл. 90, ал. 2 КМЧП). Щом тези „параметри” на наследственото правоприемство са уредени по волята на наследодателя чрез негов юридически акт, който е допустим и действителен според германския закон, българският съд или друг компетентен орган не може поначало да не зачете правните му последици с оглед на намиращите се у нас имоти от наследствената маса, освен ако с акта се накърняват запазените части на необходими наследници, определени от обективно приложимото право (а това е ще е българското наследствено право, когато недвижим имот от наследствената маса се намира на територията на нашата страна – арг. от чл. 89, ал. 2 КМЧП). Изразеното виждане се обсъжда и в светлината на разпоредбите на чл. 18 от проекта за регламент (стр. 474 и сл.).

4.2. В рамките на глава трета специално място се отделя и на въпросите на **действителността на завещанието** по германското право (§ 3.2.- § 3.5.). Причината за специфичния интерес към тази проблематика се корени, покрай другото, и в съображението, че изборът на германското право като приложимо към наследяването по чл. 89, ал. 3 КМЧП следва да бъде направен именно във **формата на завещателно разпореждане**¹⁷ и от валидността на този акт зависи в крайна сметка, дали в конкретния случай германското материално наследствено право ще може да измести обективно приложимото българско право по чл. 89, ал. 2 КМЧП досежно наследяването на включените в наследствената маса вещни права върху недвижими имоти в България. Предмет на отделно внимание са някои общи и особени основания за недействителност на завещателния акт по германското право (вж. стр. 476 и сл.; 527 и сл. и др.).

За да се подсили догматичната и познавателна стойност, която изследването може да има за българската съдебна практика и доктрина, специално място в рамките на глава трета се отделя на института на **съвместните и взаимните завещания** на съпрузи по германското право и на проблема за тяхното зачитане от българските съдилища и други правоприлагащи органи в хипотезата на упражнен избор на германско приложимо право по чл. 89, ал. 3 КМЧП (§ 3.6.). Белезите и режимът на тази категория завещателни актове се обсъждат в светлината на тяхната недопустимост по нашето право (арг. от чл. 15 ЗН), (вж. специално стр. 569 и сл.). С цел изясняване на особеностите на съвместните и взаимни завещания се изтъкват се основните им отлики от договора за наследство, а именно, че: **(а)** За разлика от договора за наследство, който е двустранна сделка, съвместното завещание няма договорен характер, макар фактическият му състав да включва волеизявленията на двама завещатели; **(б)** За извършване на валидно съвместно завещание германското право поставя специфично изискване за наличие на брачна или фактическа съпругеска връзка между двамата съзавещатели (арг. от § 2265 ГК), каквото не съществува при договора за наследство; **(в)** Трето, докато при договора за наследство е възможно само една от страните да е направила имуществено разпореждане с оглед на смърт в полза на другата страна или на трето лице (това са т. н. «едностранни» договори за наследство), то при съвместното завещание завещателни разпореждания правят по хипотеза и двете участващи в сделката лица; **(г)** Налице са разлики във формата за действителност на двата вида сделки на разпореждане *mortis causa*: договорът за наследство следва да бъде сключен под страх от нищожност в нотариална форма без възможност да се приложи някаква облекчена форма за действителност, когато страни по него са съпрузи или фактически съпругески съжителни; напротив, за съвместното завещание германският закон предвижда известни облекчения във формата за действителност в сравнение с тази, предписана за обикновеното единично завещание (арг. от §§ 2266 и 2267 ГК); **(д)** Налице са различия във възможността за едностранната отмяна на двата вида разпореждания от страна на наследодателя. Договорът за наследство, поради присъщата на всеки договор обвързваща сила, не може по начало да бъде едностранно отменен от наследодателя; същият може само да го оспори (*Aufhebung*) при наличие на предвидените в закона предпоставки или да се откаже (*Rücktritt*) от него, но ако си е запазил изрично правото за това. Напротив, възможността за отмяна на завещателното разпореждане от страна на единия от съзавещателите е призната при съвместното завещание при спазване на предвидените в закона изисквания. Специално се обсъждат и особеностите на т. н. Берлинско завещание, представляващо по естеството си съчетание между едно съвместно и взаимно завещание на двама съпрузи (стр. 550).

Излагат се допълнителни съображения в подкрепа на изразената в нашата доктрина теза, че извършеното в чужбина (Германия) съобразно чуждото право съвместно и взаимно завещание следва да бъде квалифицирано като въпрос по съществуването на завещателното разпореждане, т.е. че то следва да се разглежда като обект на приложимото към съдържанието на наследственото правоотношение право. С оглед

¹⁷ Арг. от чл. 89, ал. 4, изр. второ КМЧП.

на това се приема, че ако приложимото *lex successionis* познава и допуска съвместното (взаимното) завещание, този акт следва да бъде зачетен от българския правопорядък. Едно такова завещание може да противоречи на българския обществен ред *ne 'per se'* и само заради това, че нашият правопорядък забранява изрично такива завещания (арг. от чл. 15 ЗН), а единствено доколкото в конкретния случай то лишава необходим наследник от полагащата му се по правилата на чл. 28-29 ЗН запазена част от наследството (арг. от чл. 89, ал. 5 КМЧП).

4.3. Специално място в § 3.7. от глава трета е отделено и на характерния за германското право институт на т. н. „последващо” наследяване (*Nacherbfolge*) по § 2100 и сл. ГК, при който наследодателят с разпореждане с оглед на смърт е овластен да назначи едно лице за свой „предходен” (временен) наследник ('*Vorerbe*'), като същевременно разпорежи, че наследството следва да премине към друг «последващ» наследник ('*Nacherbe*') при настъпване на определено събитие – обикновено смъртта на „предходния” наследник или след изтичане на определен срок и др. (арг. от § 2100 и сл. ГК; вж. специално § 2139 ГК). Функцията на този институт е да разшири завещателната свобода на наследодателя като му позволи да направлява наследяването на собственото си имущество и след смъртта на назначения от него „предходен” (временен) наследник. По същество учредяването на такова „каскадно”, дву- или многостепенно наследствено правоприемство по повод наследяването на имуществото на завещателя разкрива белезите на забранената у нас¹⁸ и в ред романски законодателства¹⁹ ‘**фидейкомисарна субституция**’, тъй като „предходният” наследник (*Vorerbe*) заема положение като на един особен *временен наследник (sui generis фидуциар)* спрямо «последващия» (окончателен) наследник (*Nacherbe*). За разлика от фидуциара по фидуциарните сделки между живи, който е длъжен да прехвърли обратно на праводателя си полученото по сделката при настъпването на определен юридически факт, „предходният” наследник е длъжен да предаде полученото наследство на „последващия” наследник при настъпването на последващото наследяване. В периода между смъртта на наследодателя и осъществяването на фактическия състав на последващото наследяване последващият (краен) наследник е титуляр на правно очакване за придобиване на наследството на завещателя.

За разлика от класическия римски първообраз на същинския наследствен фидейкомис, за който е характерно, че завещателят натоварва наследника при смъртта си да предаде цялото завещано му имущество на друго лице, като същевременно му забранява под страх от нищожност на всяка прехвърлителна сделка да отчуждава това имущество докато е жив, според действащото германско право завещателят непосредствено назначава третото лице (последващ наследник – *Nacherbe*) за свой окончателен наследник, който да получи наследството или това, което е останало от него²⁰, едва след като предходният наследник (*Vorerbe*) вече е бил наследник за определен или определяем период от време (арг. от § 2100 ГК). По начало, ако завещателят не е посочил изрично юридическия факт, с чието настъпване наследството следва да премине от предходния към последващия наследник, разпоредбата на § 2106, ал. 1 ГК установява презумпция, че последващото наследяване (*Nacherbfolge*) настъпва със смъртта на «предходния» (фидуциарния) наследник. В тази хипотеза практически е налице общо завещателно разпореждане, направено относително определен отлагателен срок – един модалитет, който от гледна точка на нашия правопорядък е абсолютно нищожен като противен на императивната забрана на чл. 17, ал. 2, предл. второ ЗН. Държейки сметка за обстоятелството, че такова завещателно разпореждане ограничава радикално завещателната свобода на предходния наследник и на практика е от естество да извади в една или друга степен завещаното имущество от гражданския оборот за

¹⁸ Арг. от чл. 21, ал.2 ЗН.

¹⁹ Арг. от чл. 896 от френския ГК.

²⁰ Вж. § 2137 ГК, който урежда последващото наследяване за остатък от това, което е останало след осъществяване на определено събитие или изтичането на определен срок. В германската доктрина и практика тази хипотеза се означава като “*Nacherbeneinsetzung auf den Überrest*”.

непредвидимо продължителен период от време, германският законодател смекчава римския първообраз на наследствения фидейкомис като ограничава действието му във времето. Според разпоредбата на § 2109, ал. 1 ГГК разпореждането за назначаване на последващ наследник губи автоматично, ео ipso действието си щом изтекат 30 години от датата на откриване на наследството и последващото наследяване не се е осъществило до изтичането на този срок. В такъв случай предходния наследник (Vorerbe) може да се разпорежда свободно с наследството и в случай на неговата смърт то може да преминава по общия ред към неговите наследници по закон и по завещание. Прекратителният срок по § 2109, ал. 1 ГГК се прилага и когато наследодателят е разпоредил т. н. многократно последващо наследяване (mehrfache Nacherbfolge) като е назначил двама или повече последващи наследници, към които последователно да преминава неговото имущество. Действието на разпореждането на последващото наследяване не е ограничено с прекратителния срок по § 2109, ал. 1 ГГК само в изрично уредени от закона случаи (арг. от § 2109, ал. 1, изр. второ ГГК).

За изясняване на особеностите на последващото наследяване подробно внимание се отделя на правното положение на „предходния” (временния, „фидуциарния”) наследник и неговите правомощия по отношение на наследството (стр. 585 и сл.). Тълкуването на разпоредбите на § 2103 ГГК дава основание да се поддържа, че при смъртта на наследодателя преходният наследник получава наследствената маса като *обособено имущество* (Sondervermögen), което трябва да предаде на последващия наследник при осъществяване на фактическия състав на последващото наследяване. Тази обособеност от останалото негово лично имущество се проявява в няколко насоки: **(а)** Поначало предходният наследник има законно задължение да привнеса в наследството всичко онова, което придобива въз основа на право, включено в състава му, или като обезщетение за разрушаването, повреждането или отчуждаването на предмет от наследството, или чрез правна сделка със средства от наследството, стига придобитото да не му се пада за ползване, т.е. да не е имуществено право *intuitu personae* на предходния наследник (арг. от § 2111 ГГК). Съответно, ако предходният наследник е изконсумирал една вещ от наследствената маса, той дължи на последващия наследник нейната равностойност, щом настъпи последващото наследяване (арг. от § 2134 ГГК); **(б)** С настъпване на юридическия факт на последващото наследяване предходният наследник е длъжен да предаде наследството на последващия наследник в това състояние, което произтича от продължителното грижливо и надлежно (добро) управление на наследственото имущество до неговото предаване (арг. от § 2130, ал. 1 ГГК); той дължи *diligentia quam suis*; **(в)** Последващият наследник има по закон право да иска от предходния наследник даване на сведения за състава на наследството, ако са налице основания да се приеме, че предходният наследник с управлението си съществено накърнява правата на последващия наследник (арг. от § 2127 ГГК). В случай на лошо управление на наследството от страна на предходния наследник последващият наследник може да поиска от съда отнемане на управлението на предходния наследник по реда на § 1052 ГГК, вследствие на което предходният наследник губи автоматично правото да се разпорежда с предметите от наследството (арг. от § 2129, ал. 1 ГГК); **(г)** При поискване от страна на последващия наследник предходният наследник е длъжен да му представи опис на предметите от наследството, който да съдържа датата на неговото съставяне и да бъде подписан от предходния наследник; **(д)** Полезните разноски за наследствените имоти и вещи, които според обстоятелствата биха могли да бъдат сметени за оправдани и целесъобразни, могат да бъдат заплатени от предходния наследник пряко за сметка на самата наследствена маса (арг. от § 2124, ал. 2, изр. първо ГГК); **(е)** С цел запазване на „капитала” на наследството за последващия наследник разпоредбата на § 2119 ГГК възлага на предходния наследник задължението да вложи на депозит в банка или друга влогонабирателна институция (напр., спестовна каса) паричните суми от наследството, които според правилата на доброто стопанисване (*ordnungsmässige Wirtschaft*) трябва да бъдат трайно вложени, за да бъдат съхранени и да носят лихва. Относно реда и начина на влагането

се прилагат разпоредбите на §§ 1806-1807 ГГК за съхранение на паричните средства на недееспособен от неговия настойник. и др.

Предходният наследник има правното положение на *същински, но временен наследник*. Този извод следва от тълкуването на разпоредбата на § 2139 ГГК, според която с откриване на последващото наследяване предходният наследник престава да бъде наследник и наследството се придобива от последващия наследник. В периода между откриване на наследството и настъпване на последващото наследяване предходният наследник може да се разпорежда с предметите от наследството, стига да не следва друго от ограниченията по § 2113-2115 ГГК (арг. от § 2112 ГГК). Поначало актовете на разпореждане на предходния наследник са действителни без оглед на тяхната възмездност или безвъзмездност, но при настъпване на последващото наследяване в отношенията между предходния и последващия наследник определени сделки с вещен (транслативен) ефект могат да се окажат недействителни с действие *ex nunc* при условията на § 2113 и сл. ГГК. Общото за всички тези хипотези е, че недействителността може да настъпи само ако и доколкото се осъществи фактическият състав на последващото наследяване и последиците ѝ се проявяват само *занапред*. Другият общ елемент е, че последиците на тази недействителност се проявяват само в обема и границата, до която разпореждането осуетява или уврежда правото на „последващия” наследник. От особената недействителност по § 2113, ал. 1 ГГК могат да бъдат засегнати на първо място разпоредителни актове на предходния наследник с недвижим имот или кораб (вкл. кораб в строеж) от наследството или с ограничено вещно право върху такива вещи, доколкото разпореждането осуетява или уврежда правото на последващия наследник. Имат се предвид всякакви възмездни или безвъзмездни сделки, с които се прехвърлят, учредяват, обременяват или прекратяват вещни права върху посочените обекти. От същия вид недействителност и при посочените условия могат да бъдат засегнати и разпореждания на предходния наследник с отделни предмети от наследството, извършени *безвъзмездно* или с цел да се изпълни направено от предходния наследник обещание за дарение (*Schenkungsversprechen*) (арг. от § 2113, ал. 2, изр. първо ГГК). Тук могат да попаднат и разпореждания със «смесен» характер, при които само част от престацията на предходния наследник е възмездна. От обхвата на разпоредбата са изключени даренията, направени в изпълнение на нравствен дълг или с които се удовлетворява повелята за обществено благоприличие (*Anstandsrücksicht*). Другата група разпоредителни сделки на предходния наследник с активи от наследствената маса, които могат да се окажат засегнати от недействителност при настъпване на последващото наследяване, имат за предмет вземания, обезпечени с ипотека (*Hypothekenforderung*), поземлен дълг (*Grundschuld*), поземлена рента (*Rentenschuld*) или вземания, обезпечени с корабна ипотека (*Schiffshypothekenforderung*). Поначало според разпоредбата на § 2114, изр. първо ГГК, ако в наследствената маса е включено такова вземане, предходният наследник може да отправи предизвестие до длъжника и да събере вземането по принудителен ред. Но той може да иска да му бъде платена главницата на дълга само след като представи писмено съгласие на последващия наследник или само за да бъде тя депозирана на името на предходния и на последващия наследник. Всякакви други разпоредителни актове с такива вземания, като напр., прехвърляне, залагане, опрощаване, внасяне в дружество срещу придобиване на дялово участие и т. н. могат да попаднат в приложното поле на недействителността по § 2113 ГГК при наличие на изяснени по-горе елементи от фактическия ѝ състав (арг. от § 2114, изр. второ ГГК). Недействително при настъпване на последващото наследяване е и разпореждането с предмет от наследството, осъществено по реда на *предприето срещу предходния наследник* за негов личен дълг индивидуално принудително изпълнение, или във връзка с наложен по отношение на него обезпечителен заповест, или от синдик в образувано за него производство по несъстоятелност, доколкото разпореждането би осуетило или увредило правото на последващия наследник (арг. от § 2115, изр. първо ГГК). Общото в трите хипотези е, че *личен кредит* на предходния наследник е предприел изпълнителни действия върху предмет от наследството, подлежащ на

последващо наследяване. При настъпване на последващото наследяване изпълнителните действия, имащи за обект такива вещи, стават *абсолютно недействителни* доколкото накърняват или осуетяват правата на последващия наследник. В обхвата на тази нищожност *erga omnes* попадат всякакви предмети от наследствената маса, вкл. тези, по отношение на които предходният наследник е могъл да се разпорежда свободно. Тази недействителност не се разпростира по отношение на действията и разпорежданията, които са били предприети за удовлетворяване на кредитор на наследодателя или на лице, което има вещно право върху предмет от наследствената маса, щом те са действителни (противопоставими) по отношение на последващия наследник в случай на последващо наследяване (арг. от § 2115, изр. второ ГК). Наследодателят не е властен на основание § 2136 ГК да освободи със завещателното си разпореждане предходния наследник от ограниченията по § 2113, ал. 2 и § 2115 ГК. Така е, защото те са установени с императивни норми в интерес на последващия наследник.

От гледна точка на обсъжданата в дисертационния труд проблематика изясняването на юридическите белези и действието на разпореждането за последващо наследяване е важно, тъй като този институт намира широко приложение в германската правна действителност, при това не само по изрично изразената воля на наследодателя, но по силата на закона, въз основа на серия общи и специални тълкувателни норми (§ 2103 и сл. ГК), вж. стр. 581 и сл. от труда. С оглед правилното тълкуване и прилагане на разпоредбата на § 2102 ГК, според която при съмнение назначаването на едно лице като последващ (окончателен и краен) наследник – *Nacherbe*, включва в себе си неговото определяне за субституент (*Ersatzerbe*), подробно се изясняват различията между обикновената (вулгарната) субституция и последващото наследяване (стр. 585 и сл.). Освен това се прави и съпоставка и разграничение между правното положение на „предходния“ (фидуциарния) наследник и това на заветника въз основа на завет за плодopolзване върху цялото наследство, съчетан с общо разпореждане за назначаване на наследник (стр. 588-589).

В хипотезата на избрано германско приложимо право към наследяването на недвижим имот у нас (чл. 89, ал. 3 КМЧП), ако завещателят е разпоредил със завещание или наследствен договор последващо наследяване по смисъла на чл. 2100 ГК, българският съд е властен *de lege lata* да откаже прилагането на тези германски норми по *съображение за обществен ред* по чл. 45, ал. 1 КМЧП, доколкото резултатите от прилагането им наистина биха могли да се окажат явно несъвместими с тези висши ценности от *българския обществен ред*, които се охраняват от императивните ограничения в автономията на волята на наследодателя относно учредяването на фидейкомисарна субституция (чл. 21, ал. 2 ЗН) и забраната на общите завещателни разпореждания под отлагателен (начален) срок (чл. 17, ал. 2 ЗН). И тъй като в случая обект на последващото наследяване са *вещни права върху недвижим имот в България*, степента на връзка на наследственото правоотношение с българския правен ред е изключително интензивна (силна), (вж. чл. 45, ал. 2 КМЧП). В случай, че установи несъвместимостта на резултатите от прилагането на § 2100 и сл. ГК с българския обществен ред българският съд ще трябва да приложи друга подходяща разпоредба от германското право (арг. от чл. 45, ал. 3, изр. първо КМЧП). На стр. 604 и сл. от труда се обосновава тезата, че в такива случаи би могло да се прибегне до *съответно прилагане* на разпоредбите на §§ 1085-1088 ГК относно завета за плодopolзване върху цялото наследство за абсолютно или относително определен срок, направен в полза на „предходния“ наследник - *Vorerbe*, съчетан с общо (универсално) завещание в полза на „последващия“ наследник - *Nacherbe*. Този извод се основава на тълкуването на разпоредбата на § 1089 ГК, според която нормите на § 1085-1088 ГК относно учредяването на плодopolзване върху цяло имущество се прилагат съответно към плодopolзването върху наследство. Допълнителен аргумент за допустимостта на съответното привличане на разпоредбите относно правните отношения между плодopolзвател и гол собственик в случая дават и нормите на § 2128, ал. 2 и § 2129, ал. 1 ГК, които именно с оглед на разпореждането за последващо наследяване преpraщат

съответно към отделни правила относно плодopolзването, а именно към § 1052 ГГК относно задължението на плодopolзвателя да даде обезпечение, както и във връзка със съдебното управление при липса на обезпечение.

Прибягването до посочените разпоредби на германското наследствено право е напълно оправдано от правно-логическа гледна точка, тъй като направеното от наследодателя в полза на предходния (фидуциарния) наследник общо завещателно разпореждане под абсолютно или относително определен *прекратителен* (краен) срок поражда последици, които могат да наподобят на един срочен *завет за плодopolзване върху цялото наследство* (арг. от чл. 17, ал. 2, предл. първо ЗН), а последващият наследник да получи *голата собственост* до настъпване на юридическия факт, прекратяващ плодopolзването на предходния наследник (вж. и чл. 35 ЗН). След този момент последващият наследник придобива пълни права върху наследството. Въпреки различията между тези две правни фигури, които са изяснени в **последния абзац на т. 3.7.4. от § 3.7. на глава трета**, все пак не може да се отрече, че сходството помежду им позволява да се зачете, доколкото е възможно, последната воля на наследодателя.

De lege lata при прилагане на избраното от наследодателя на основание чл. 89, ал. 3 КМЧП германско право не трябва да се засяга запазената част на наследниците, определена от обективно приложимото право, т.е. от българското право в случая на наследяване на вещни права върху недвижими имоти в България (арг. от чл. 89, ал. 5 във вр. с ал. 2 КМЧП). Целта да се осигури приоритетна защита на необходимите наследници в случай, че вследствие на разпореждането за последващо наследяване те се оказват оцетени в полагащата им се запазена част налага, според мен, отношенията да се уредят по модела на чл. 35 ЗН. Ако необходим наследник е назначен за „последващ“ наследник, т.е. при предложената по-горе конструкция с оглед на § 1089 ГГК²¹ би трябвало да получи само голата собственост, и размерът на дохода от плодopolзването на наследството надхвърля дохода от разполагаемата част, той следва да има право да избере:

- *или* да изпълни завещателното разпореждане,
- *или* да изостави пълната собственост върху такава част от наследяваното имущество, която се равнява на разполагаемата част.

При множество необходими наследници решението да се изпълни завещателното разпореждане може да бъде взето само със съгласието на всички засегнати наследници без този, в чиято полза е завещано плодopolзването, т.е. без лицето, назначено като предходен наследник (при положение, че то също има качеството необходим наследник), арг. от чл. 35, ал. 3 ЗН.

Същото право на избор при посочените условия трябва да се признае на необходимите наследници, когато завещателят е завещал голата собственост върху имоти, доходът от които надвишава дохода на разполагаемата част (арг. от чл. 35, ал. 2 ЗН). Тази норма на нашия правопорядък в качеството му на обективно приложимо право по смисъла на чл. 89, ал. 2 във вр. с ал. 5 КМЧП би имала значение в разглежданата хипотеза на избрано германско приложимо право по чл. 89, ал. 3 КМЧП, *когато като последващ наследник е назначено лице извън кръга на необходимите наследници.*

II.5. Глава четвърта: Удостоверението за наследници според германското право

5.1. Предвид потребностите на нашата съвременна практика в хипотезите на избрано от наследодателя германско право като приложимо към наследяването право по чл. 89, ал. 3 КМЧП специално внимание в последния **глава четвърта** от изследването се отделя на някои по-важни особености в режима на **удостоверението за наследници** (Erbsschein; Nahlasszugnis) по германското право. Изясняването им е необходимо, тъй като съпоставката между българското и германското право по въпросите на

²¹ Вж. чл. 17, ал. 2, предл. първо ЗН.

удостоверението за наследници разкриват някои немаловажни различия, засягащи *компетентния орган* по издаване на този удостоверятелен документ, *вида и характера производството*, по реда на което той се издава, а също и *обхвата на удостоверяваните с него обстоятелства*. Според действащото у нас законодателство правоприемството при наследяване по закон се установява с удостоверение за наследници, издадено от органа по гражданско състояние (така и р. № 4109 от 8. 04. 2008 г. по адм. д. № 7745/2007 г., III отд. на ВАС). Производството по издаване на удостоверение за наследници е административно по характера си. Удостоверението за наследници представлява официален удостоверятелен документ, който се издава от длъжностното лице в кръга на службата му и материализира неговото удостоверятелно изявление относно съществуването на определени факти с правно значение само за наследственото правоприемство по закон. По нашата правна система обстоятелствата, свързани с наследяването по завещание, размера на наследствените дялове, състава на наследствената маса, наличието на завети, наличието на ограничения в разпоредителните правомощия на наследниците и/или заветниците, както и тези, свързани с назначаването на изпълнител на завещанието или управител на наследството, стоят **извън** обхвата на удостоверяването. Удостоверението за наследници се ползва с обвързваща (материална) доказателствена сила (арг. чл. 179, ал. 1 ГПК), както и с присъщата на всеки документ формална доказателствена сила (с аргумент от по-силното основание от чл. 180 ГПК).

Напротив, разпоредбите на § 2353 и сл. ГГК уреждат удостоверението за наследници като официален свидетелстващ документ, издаден по реда на нарочно *съдебно охранително производство* от **специализиран съдебен орган – съд по наследствени дела (Nachlassgericht)**²², който удостоверява с обвързваща (материална) доказателствена сила спрямо всички качеството „наследници” на посочените в документа лица, правата им върху наследствената маса, ограниченията в техните разпоредителни правомощия - ако има такива, както и назначаването на изпълнител на завещанието, ако има такъв (арг. от § 2364, ал. 1 ГГК). Бидейки официален свидетелстващ (удостоверятелен) документ, удостоверението за наследници по германското право се обхваща от приложното поле на разпоредбата на § 415 от германския Граждански процесуален закон (Zivilprozessordnung, ZPO), според която официалните документи съставляват пълно доказателство за удостоверените в тях обстоятелства и за извършените пред органа и от него действия. Истинността на официалните документи се предполага до доказване на противното (арг. от § 437 с. з.). Практическата полза от познаването на реда за издаване на удостоверението за наследници, както и на неговата доказателствена сила и **общественото (публично) доверие (öffentlicher Glaube)**²³ в него според германското право, се проявява покрай другото и в това, че когато наследодателят е бил германски гражданин, издаденото на основание § 2353 ГГК удостоверение за наследници се отнася поначало до наследяване на *цялото му имущество, където и да се намира то по света, доколкото се подчинява на германското право*. А от гледна точка на германското МЧП, щом наследодателят е бил германски гражданин към момента на смъртта си, наследяването на цялото му имущество като *universitas iuris* се урежда изцяло и само от германския закон, макар лицето да е имало последното си местожителство или обичайното си местопребиваване извън Германия и да не притежава никакви имущества на германска територия (арг. от чл. 25, ал. 1 от Уводния закон към ГГК). И в този случай, според установената в Германия практика, пак се издава „стандартното” удостоверение за наследници по § 2353 ГГК.

5.2. От гледна точка на нашия правопорядък в качеството му на *lex fori* трябва да се държи сметка за тези положения, когато наследодателят – германски гражданин, е избрал на основание чл. 89, ал. 3 КМЧП наследяването на неговото имущество в цялост, *включително недвижимите му имоти в България*, да се урежда от германското право в

²² За този съдебен орган вж. по-подробно § 4.1. от глава четвърта от труда.

²³ По този въпрос вж. специално § 4.5. от глава четвърта.

качеството му на право на държавата, чийто гражданин е наследодателят към момента на избора. В тези случаи вероятно е наследниците да се легитимират пред компетентните органи в Р България с удостоверение, издадено им в Германия на основание и по реда на § 2353 и сл. ГГК и българският съд или друг правоприлагащ орган ще трябва да преценява валидността на процесуалните действия на германския съд по наследствени дела и на издаденото от него удостоверение за наследници съобразно германското право. Така е, защото това е правото на държавата, в която действията са били извършени, респ. където удостоверението е било издадено (арг. от чл. 31 КМЧП). А за да може да извърши преценката по чл. 31 КМЧП, българският съд или друг правоприлагащ орган трябва да установи съдържанието на германското право относно реда за издаване на удостоверения за наследници и доказателствената сила на тези актове по *lex loci actus*.

Познаването на уредбата относно удостоверението за наследници по германското право ще направи възможно българският съд или друг правоприлагащ орган да се съобрази с доказателствената сила на такъв издаден в Германия документ, като държи сметка за принципа, че *тази доказателствена сила се определя съобразно закона, който е бил в сила по времето и мястото, където те са съставени, т. е. съобразно германското право* (арг. от чл. 178, ал. 1 ГПК). Също така, познавайки съдържанието на германското право относно удостоверението за наследници, българският съд или друг правоприлагащ орган ще може да приложи точно разпоредбата на чл. 124 КМЧП, според която гражданскоправните последици на чуждестранните охранителни актове (а удостоверението за наследници по германското право е точно такъв акт) се зачитат в Р България по повод на тяхното предявяване, ако актовете са издадени от орган, международно компетентен според българското право, и не противоречат на българския обществен ред.

5.3. Подробно са разгледани производството по издаване на удостоверения за наследници по германското право, доказателствената сила и общественото доверие в този акт, както и последиците от издаване на удостоверение с невярно съдържание (§§ 4.2.- 4.6 от глава четвърта).

5.4. Най-сетне, за да се обогати познавателната стойност на изследването, § 4.7. от глава четвърта разисква специално въпроса за съотношението между правната сила на удостоверението за наследници по вътрешното германско право и т. н. «**Европейско удостоверение за наследство**» (EU lettre de vérification, Europäisches Nachlasszeugnis), чието въвеждане се предвиди в глава IV от проекта за регламента, а сега вече е подробно уредено в глава VI от Регламента. Въз основа на обстоен анализ на правилата относно съдържанието и правното действие на това “наднационално” Европейско удостоверение за наследство се обосновава изводът, че то няма да измести и да замени удостоверенията за наследници по вътрешното право на държавите-членки на ЕС, но действието му ще е *юридически равностойно* на тяхното в смисъл, че то ще се ползва със същата доказателствена сила и общественото доверие, каквито са признати на «националното удостоверение за наследници» според вътрешното законодателство на всяка държавата-членка, чийто компетентен орган е издал «Европейското удостоверение за наследство» (арг. от чл. 36, пар. 2, изр. второ и трето от проекта за регламент; вж. сега чл. 62, пар. 3 от регламента).

II.6. Заключение

6.1. В част I. от заключението под формата на теоретични обобщения се излагат основните научни изводи от направеното изследване в светлината на действащата ни вътрешна МЧП-уредба. Специално се подчертава правното значение на повелята за ненакърняване на запазената част на необходимите наследници съобразно обективното приложимото право (чл. 89, ал. 5 КМЧП), която действа като абсолютен ограничител на автономията на волята, призната в полза на наследодателя с овластяващата разпоредба на чл. 89, ал. 3 КМЧП (стр. 666 и сл.). Очертават се

задълженията, които произтичат за българските правоприлагащи органи от тази приоритетна закрила на необходимите наследници.

6.2. Част II от заключението осмисля изводите от направения теоретичен анализ в светлината на основните положения, възприети в предложението от Европейската комисия на 14. 10. 2009 г. регламент относно компетентността, приложимото право, признаване и изпълнение на решения и автентични актове в областта на наследяването и за създаване на европейско удостоверение за наследство [COM (2009) 154 final]. Това се налага поради обстоятелството, че считано от началната дата на неговото прилагане и в рамките на предметното му приложно поле и действие спрямо държавите-членки регламентът ще **измести от приложение** несъвместимите с него разпоредби на нашия КМЧП относно международната компетентност на българските съдилища и други правоприлагащи органи по делата, свързани с наследяване²⁴, признаване и допускане на изпълнението на чуждестранни съдебни решения и други актове в тази материя²⁵, както и относно определянето на приложимото право към трансграничното наследяване²⁶. Този извод следва неизбежно от *принципа за върховенство на общностното право над вътрешното право* на държавите-членки на ЕС. Ще се запази действието на разпоредбите на чл. 90, ал. 2 и 3 КМЧП относно действителността на завещателните актове с оглед на формата им, тъй като тази материя е изрично изключена от приложното поле на регламента (арг. от чл. 19, пар. 2, б. «к» in fine; вж. и съображение 19 от преамбюла на проекторегламента; срв. с чл. 27 от регламента). Освен това няма да се засегне действието на разпоредбата на чл. 92 КМЧП, тъй като регламентът признава правото на държава-членка, респ. на орган, определен от нейното право, да получи имуществото от вакантната наследствена маса, *която се намира на нейна територия* (вж. чл. 24 от проекторегламента; чл. 33 от регламента). Също така, занаяпред ще се запази суверенното правомощие на нашата държава да постави под особен режим наследяването на специални категории имущества, намиращи се на нейната територия, „предвид тяхното икономическо, семейно или социално предназначение”, вкл. да разпореди, че този особен режим се прилага независимо от това кое е приложимото към наследяването право (арг. от чл. 22 от проекторегламента; чл. 30 от регламента). По същество това означава, че разпоредбите на регламента няма да засягат прилагането на *особените повелителни норми на българското право*, защитаващи конституционно прогласения интерес на българската държава и общество от запазване на земята като основно национално богатство (арг. от чл. 21, ал. 1 КРБ). Компетентният български съд или друг правоприлагащ орган ще може и занаяпред да прилага особените повелителни норми на **чл. 22, ал. 1, 2 КРБ; чл. 29, 29а ЗС; чл. 3, 3а, 3б ЗСПЗЗ; чл. 23, 24 ЗГ** и др., независимо от отпращането към чуждото право, предвидено в регламента или избрано от наследодателя-чужд гражданин.

6.2. Изтъква се, че в отклонение от възприетия във вътрешното ни МЧП «разделен» наследственоправен статут регламентът подчинява цялата съвкупност от въпроси, свързани с трансграничното наследяване в приложното му поле, на *lex ultimae habitationis*, т.е. на правото на държавата по последното обичайно местопребиваване на починалия към момента на неговата смърт (арг. от чл. 16 от проекторегламента; чл. 21, пар. 1 от регламента). Идеята на европейския законодател е да обхване от *един единствен* обективно приложим правопорядък всички въпроси на трансграничното наследяване по закон или по волята на наследодателя от момента на смъртта му до придобиване на наследството от правоимащите лица (наследници, заветници). Без значение е видът на обектите от наследственото имущество – движими или недвижими вещи. В съответствие с това от приложимото право ще се уреждат причините, моментът и мястото на откриване на наследството; законните права на наследниците и заветниците, вкл. наследствените права на преживелия съпруг, определянето на

²⁴ Вж. чл. 14 КМЧП; срв. с чл. 3-15 от проекторегламента.

²⁵ Вж. чл. 117-124 КМЧП; срв. с чл. 29-35 от проекторегламента.

²⁶ Вж. чл. 89-92 КМЧП; срв. с чл. 16-28 от проекторегламента.

наследствените дялове, тежестите, както и останалите наследствени права, породени от настъпилата смърт; способността за наследяване; особените условия за недееспособност за получаване и разпореждане с наследство; лишаването от наследство и неспособността за наследяване поради недостойнство; прехвърлянето на наследството в патримониума наследниците и заветниците, вкл. условията и последиците от приемането или отказа от наследство или завет; правомощията на наследниците, изпълнителите на завещание и управителите на наследство по продажбата на наследствено наследство и плащания към кредиторите; отговорността за задълженията на наследството; разполагаемата част, запазената част и другите ограничения на автономията на волята при разпореждането с имущество по случай на смърт, включително прихващането на части от наследството от съда или други органи в полза на близки на починалия; съотношението и намаляването на даренията и вземането им предвид при изчисляване на наследствените дялове; действителността, тълкуването, изменението и отмяната на разпореждане *mortis causa*, с изключение на действителността по отношение на формата му; разделянето на наследство (арг. от чл. 19, пар. 2 от проекторегламента; чл. 23 от регламента). Подчертава се, че за разлика от чл. 91, т. 8 КМЧП в обхвата на приложимото *lex successionis*, считано от началната дата на действие на регламента, ще се обхваща не само разполагаемата, но и запазената част от наследството (чл. 23, б. „з” от регламента).

6.3. Специално внимание се обръща на обстоятелството, че за разлика от вътрешното ни МЧП разпоредбата на чл. 26 от проекта за регламент **изключва изрично препрещането** като предвижда, че по смисъла на този регламент прилагане на правото на държава, посочена от настоящия регламент, означава прилагане на действащите норми на правото на тази държава, *с изключение на нормите на нейното международно частно право* (к. м., Е.М.). Този принцип се отнася и за случаите, при които уеднаквената стълкновителна норма сочи като приложимо правото на трета държава – нечленка на ЕС. Това следва от универсалния характер на нормите на регламента. Действащата редакция на регламента изключва препрещането към правото на трета държава по отношение на правото, посочено в чл. 21, пар. 2, чл. 22 (относно избора на приложимо право), чл. 27, чл. 28, б. „б” и чл. 30 от регламента.

6.4. Обосновава се изводът, че и при действието на очаквания регламент до цялостно подчиняване на наследственото правоприемство на един единствен правопорядък ще може да се стига при упражнен от страна на наследодателя на избор на правото, приложимо към съвкупността от въпроси, свързани с наследяването (арг. от чл. 17 от проекторегламента; чл. 23, пар. 1 от регламента). В резултат от такъв избор (стига да е действителен) ще се отклонява привличането на правото на държавата по последното обичайно местопребиваване на наследодателя и всички „параметри” на наследяването, изброени в чл. 19 от проекта, респ. чл. 23 от регламента, се подчиняват на избрания правопорядък. Специално се подчертава, че в духа на допуснатата от нашия чл. 89, ал. 3-4 КМЧП ограничена автономия на волята в областта на трансграничното наследяване разпоредбите на чл. 17 от проекторегламента (чл. 22 от регламента) препотвърждават правото на наследодателя с изрично волеизявление във формата на разпореждане *mortis causa* да подчини наследяването на цялото си имущество на национален правопорядък, различен от държавата по последното му обичайно местопребиваване, респ. държавата, с която, видно от всички обстоятелства, починалият е бил явно по-тясно свързан към момента на смъртта си по смисъла на чл. 21, пар. 2 от регламента. Изтъква се, че изборът на приложимото към наследяването право може да бъде *само изричен* и следва да бъде направен *във формата на разпореждане по случай на смърт* (арг. от чл. 17, пар. 2 от проекторегламента; чл. 22, пар. 2 от регламента). Въз основа на тълкуването на тази разпоредба се прави извод, че когато е избрано германско право или правото на други държави, които, редом със завещанието, познават и допускат *договора за наследство* като основание за наследяване по волята на наследодателя, изборът на приложимия *lex successionis* ще може да бъде направен също във формата на договор за наследство, както и на съвместно (взаимно) завещание по смисъла на чл. 2, б. „в”, респ. б. „г” от проекторегламента. Този извод се подкрепя от

тълкуването на разпоредбата на чл. 17, пар. 3 от проекторегламента, според която наличието и условията за действителност на избор на приложимо право и неговата отмяна се преценяват само съобразно избраното право. Направените изводи запазват значението си и с оглед разпоредбите на чл. 22, пар. 2 във връзка с чл. 3, пар. 1, б. „г” от регламента.

Прави се междинен извод, че **доколкото проектираната общностна уредба на условията и реда за избора на приложимо към наследяването право по чл. 17 от проекторегламента съвпада по същество с разрешенията на вътрешното ни МЧП (чл. 89, ал. 3-4 КМЧП), направените на тяхната основа констатации и изводи относно условията и формата за избора на приложимото право запазват по принцип своята актуалност и след влизане в сила на регламента.** Казаното може да се поддържа и с оглед на уредбата, възприета в чл. 22 от регламента, с важното уточнение, че се разширява възможността за избор чрез алтернативно привързване и към отечественото право на наследодателя към момента на неговата смърт.

6.5. Специално внимание в тази част на заключението се обръща на обстоятелството, че за разлика от нашето вътрешно МЧП (чл. 89, ал. 5 КМЧП) разпоредбите на проекторегламента не въздигат **повелята за ненакърняване на запазената част** на наследниците, определена от обективно приложимото право, в абсолютен ограничител на автономията на волята на наследодателя при осъществяване от него избор на приложимо към наследяването право. Тази констатация запазва значението си и с оглед на чл. 22 и чл. 23, пар. 1, б. „з” от регламента. В общностното право липсва принципна ограничителна норма, която не допуска чрез избора на приложимо право да се засяга запазената част на необходимите наследници, така както тя произтича от правото на държавата по последното обичайно местопребиваване на наследодателя. Липсата на такова ограничение при избора на приложимо към наследяването право не би трябвало да може да бъде преодоляно и чрез възражение за явна несъвместимост с общественния ред (*ordre public*) на държавата на съда или на държавата по местонахождение на наследственото имущество. Този подход кореспондира с обстоятелството, че за разлика от вътрешното ни МЧП запазената част и другите ограничения на автономията на волята при разполагането с имущество в случай на смърт, вкл. прихващането на части от наследството от съдебните и други правоприлагащи органи в полза на близки на починалия се включват от европейския законодател в обхвата на приложимото право, независимо дали последното е обективно приложимо по чл. 16 от проекторегламента или е избрано от наследодателя при условията и по реда на чл. 17 (арг. от чл. 19, б. „и” от проекторегламента; чл. 23, б. „з” от регламента). Нещо повече, разпоредбата на чл. 27, пар. 2 от проекта предвижда, че прилагането на разпоредба на определеното според този регламент приложимо *lex successionis* не може да бъде отказано като несъвместимо с *обществения ред (ordre public)* на държавата на съда, само защото то урежда правото на запазена част от наследството по начин, различен от този, по който то е уредено от правопорядъка на държавата на сезирания съд (*lex fori*). Принципната допустимост на възражението за обществен ред е призната от разпоредбата на чл. 27, пар. 1 от проекта за регламент, но в **съображение 24 in fine от преамбула** се внушава повелята за **стриктно (стеснително) тълкуване и прилагане на правилото на чл. 27, пар. 1 от проекторегламента**. В нея се изтъква, че прилагането на разпоредба на приложимото право, определено съобразно правилата на този регламент, може да бъде отклонено по съображения за обществен ред *само ако последиците от нейното прилагане биха влезли в противоречие с Хартата на основните права на ЕС, и по-специално със забраната за дискриминация по чл. 21 от този акт* (к. м., Е. М.)²⁷. А според чл. 21 от Хартата на основните права на ЕС,

²⁷ В т. 24 от преамбула на проекторегламента се казва дословно: „При изключителни обстоятелства съображения, свързани с опазване на обществен интерес, следва да се даде възможност на правораздавателните органи на държавите-членки да не прилагат чуждото право, когато по отношение на конкретен случай това би влязло в противоречие с техния обществен ред. Правораздавателните органи не трябва обаче да използват изключението за обществен ред с цел да не прилагат закона на друга държава-

прогласена от Европейския парламент, Съвета и Комисията²⁸, забранена е всяка форма на дискриминация, основана по-специално на пол, раса, цвят на кожата, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, религия или убеждения, политически или други мнения, принадлежност към национално малцинство, имотно състояние, рождение, увреждане, възраст или сексуална ориентация, а в областта на прилагане на учредителните договори - без да се засягат техните особени разпоредби - и всяка форма на дискриминация, основана на гражданството. Прочее, общият разум на тези разпоредби дава основание да се очаква за в бъдеще значително *стесняване на възможностите за позоваване на съображението за обществен ред в пределите на действие на регламента, поне що се отнася до хипотезите, при които прилагането на чуждата материална норма води пряко или косвено до по-различна уредба на запазената част от наследството в сравнение с тази по lex fori или по lex rei sitae*. В подкрепа на този извод говорят и съображенията, развити в т. 4.3. (към чл. 27) от обяснителния меморандум към проекторегламента, където се казва, че прибягването до съображения, свързани с обществения ред, трябва да бъде използвано само в изключителни случаи. Не са такива различията между законите, отнасящи се до защитата на законните интереси на близките на починалия, тъй като това би влязло в противоречие с целта на регламента да подчини наследяването на цялото наследствено имущество на единен закон.

Макар, че ал. 2 от чл. 27 на проекта не е възпроизведена в окончателната редакция на регламента, горните изводи могат да имат принципно значение и с оглед разпоредбите на 58-мото съображение от преамбюла към регламента. Според тях правоприлагащите органи на държавите-членки следва да имат правото да пренебрегват (т.е. да отказват приложението) на определени разпоредби на чуждото право *само при изключителни обстоятелства* (к.м., Е.М.), когато в конкретен случай прилагането на тези разпоредби би било в явно несъответствие с обществения ред на съответната държава-членка. Изтъква се изрично, че съдилищата и другите компетентни органи не следва да могат да използват изключението за обществен ред с цел да не прилагат правото на друга държава-членка, ако това би било в противоречие с Хартата на основните права на ЕС, и по-специално с чл. 21 от нея, който забранява всяка форма на дискриминация.

6.6. В обобщение на изводите от анализа на разпоредбите на проекторегламента се изтъква, че след неговото влизане в сила до прилагане на германско наследствено право от български правораздавателен орган по повод трансгранично наследяване на *вещни права върху недвижим имот у нас* може да се стигне при упражняване на общата компетентност по чл. 4 от регламента, ако кумулативно са налице две положителни материалноправни условия и една отрицателна процесуална предпоставка:

1. Наследодателят да е имал последно обичайно местопребиваване в РБ. Това обстоятелство обосновава общата компетентност на българските правораздавателни органи на основание чл. 4 от проекта за регламент (вж. чл. 4 от действащата редакция на регламента).
2. Наследодателят да е бил германски гражданин и да е избрал на основание и по реда на чл. 17 от проекторегламента (вж. чл. 22 от регламента) наследяването на имуществото му в неговата цялост да се урежда от отечественото му право (*lex patriae*), т.е. от германското право. При условие, че е действителен, този избор ще измести от приложение обективно приложимото право, което съгласно общото правило на чл. 16 от проекторегламента (чл. 21, пар. 1 от регламента) би трябвало да е българското право в качеството му на *lex ultimae habitationis*.

членка, да откажат признаването или изпълнението на постановено съдебно решение, автентичен акт, съдебна спогодба или европейско удостоверение за наследство, издадено в друга държава-членка, освен когато те са в противоречие с Хартата на основните права на ЕС, и по-специално с чл. 21, който забранява всяка форма на дискриминация”.

²⁸ Обн. ОЖ С 303/14.12.2007, р. 1.

3. При спазване на правилата за общата компетентност по чл. 4 да е бил сезиран българският съд или друг правораздавателен (извънсъдебен) орган и да не се е стигнало до прехвърляне на компетентността към германски съд или друг правораздавателен орган в Германия при условията на чл. 5 от проекторегламента - било защото не е било направено съответно искане по чл. 5, т. 1 от една от страните, или защото българският съд не е намерил, че германският съд е по-подходящ за вземане на решение по делото, не е спрял производството и не е поканил страните в определен от него срок да сезират германският съд, или защото страните не са сезирали германския правораздавателен орган в този срок, или защото германският съд (ако е бил сезиран по чл. 5, т. 2) не се е обявил за компетентен в законния 8-седмичен срок от датата, на която е бил сезиран и съответно българският съд не е имал основание незабавно да се откаже от компетентност на основание чл. 5, т. 3 от регламента. В тия случаи българският съд в качеството му на първоначално сезираният правораздавателен орган ще продължи на основание чл. 5, т. 3, изр. последно от проекторегламента да упражнява своята компетентност и ще трябва да се произнесе по искането, прилагайки разпоредбите на избраното от наследодателя германско право.

Извън тази хипотеза до прилагане на германско наследствено право от български правораздавателен орган по повод трансгранично наследяване на вещни права върху недвижим имот в РБ може да се стигне и ако е налице фактическият състав на **субсидиарната компетентност** по чл. 6 от проекторегламента, *стига наследодателят – германски гражданин да е избрал отечественото си (германско) право като приложимо право при условията и по реда на чл. 17 от проекторегламента*. В тези случаи българският съд или друг орган ще обоснове компетентността си по делото с обстоятелството, че местонахождението на наследственото имущество е на българска територия.

6.7. Отчитайки тясната връзка и преплитане на нормите на наследственото и вещното право, особено когато трансграничното наследяване има за обект вещни права върху недвижими имоти, разпоредбата на чл. 9 от проекторегламента учредява **изключителна компетентност на правораздавателните органи на държавата-членка по местонахождението на вещь от наследствената маса** за случаите, при които законът на тази държава изисква предприемане на правни действия от правораздавателните ѝ органи във връзка с прехвърлянето на вещта в полза на наследниците/заветниците и вписването на съответните актове в имотния или друг публичен регистър на държавата. Местно компетентният български съдия по вписванията по местонахождение на недвижимия имот²⁹ на наследодателя-германски гражданин, избрал германското си отечествено право като приложимо на основание чл. 17 от проекторегламента, ще основе на разпоредбата на чл. 9 от проекта **изключителната си компетентност** в производството по вписване на подлежащите на вписване актове в нашия имотен регистър по чл. 76 и сл. ЗКИР във връзка с чл. 112 и сл. ЗС и чл. 4 ПВ. Но в тези хипотези преценката дали актът подлежи на вписване, производството по вписването и правните последици от него ще се уреждат съобразно *lex fori*, т. е. от българското законодателство (арг. от чл. 21, т. 2, б. "б" от проекторегламента).

6.8. Българският съд ще разполага със **специална компетентност** в производството по приемане или отказ от наследство по чл. 49, чл. 51 и чл. 52 ЗН, вкл. приемане на наследството по опис по чл. 61 и сл. ЗН във връзка с чл. 553-559 ГПК, когато наследник/заветник има обичайно местопребиване в България (арг. от чл. 8 от проекторегламента; срв. с чл. 13 от регламента). В тези случаи условията за действителност на волеизявленията за приемане или отказ от наследство по отношение на формата им, както и редът (процедурата) за извършването им, ще са подчинени на *lex fori*, т.е. на българското право, макар наследодателят-германски гражданин да е избрал

²⁹ Вж. чл. 3, ал. 3 ЗКИР.

отечественото си (германско) право като приложимо към наследяването право на основание и по реда на чл. 17 от проекторегламента (арг. от чл. 20 от проекторегламента).

6.9. Относно допустимостта на вписването в българския имотен регистър на сключени съобразно чуждото (германско) приложимо право договори за наследство (Erbverträge), имащи за предмет наследяването на вещни права върху недвижими имоти в Р България, както и на сключени съобразно чуждото (германско) приложимо право брачни договори, съдържащи разпореждания относно взаимното наследяване на имоти на съпрузите в България (т. н. Ehe - und Erbverträge), се изтъква, че съществуващата у нас уредба и практика по този въпрос не са в пълно съгласие с изискванията, на които трябва да отговори нашата страна във връзка с точното прилагане на разпоредбите на очаквания регламент. **De lege ferenda** преди всичко се препоръчва включване на *нотариалните завещания относно недвижими имоти* в кръга на подлежащите на вписване актове. При постоянно нарастващите нужди от правна сигурност на оборота с недвижими имоти и потребността от пълнота и надежност на даваните справки за вписванията в имотния регистър няма разумна причина за различно третиране на двата вида завещания (обявените саморъчни завещания и нотариалните завещания) по отношение вписването им. Така е, защото и в двата случая сме изправени пред *основание за наследяване по волята на завещателя*, чието осъществяване има за последица промяна в титуляра на вещното право върху недвижим имот след откриване на наследството (вж. чл. 112, б. „и” ЗС и чл. 4, б. „и” от ПВ). Това, че нотариалното завещание по чл. 24 ЗН е „публично” *по дефиниция*, не премахва нуждата от даване на гласност на този акт по същите причини, по които на вписване подлежат обявените саморъчни завещания по чл. 27 ЗН. В крайна сметка самото нотариално производство по обявяване на саморъчното завещание по чл. 27 ЗН има за цел именно да „оповести”, т.е. да придаде гласност на завещателния акт като *conditio iuris* за упражняване на произтичащите от него вещни и други права. Завещанието – независимо саморъчно или нотариално, е все актът, от който наследникът/заветникът черпи по волята на наследодателя вещното си право върху получения по наследство недвижим имот по смисъла на чл. 61, ал. 1, т. 10 ЗКИР. Този акт следва да се впише в част „Б” на партидата на съответния недвижим имот.

Ако има принципно съгласие по този въпрос, който се нуждае от своевременно законодателно решение **de lege ferenda**, няма разумно основание след откриване на наследството да бъде отказвано вписването и на *договори за наследство, както и на брачни договори с клаузи относно наследяването между съпрузи, сключени от наследодателя съобразно чуждото приложимо към наследяването право* в случаите, при които след откриване на наследството договорът поражда вещни права върху намиращи се в Р България недвижими имоти. Това се отнася не само за хипотезите, при които чуждото наследствено право се привлича в качеството му на обективно приложимото право по чл. 16 от проекторегламента, но и когато на основание и по реда на чл. 17 наследодателят - германски гражданин е избрал с разпореждане с оглед на смърт да подчини наследяването на цялото си имущество, където и да се намира то, на своето отечествено право. Изменението на разпоредбите на чл. 112, б. „и” ЗС, респ. чл. 4, б. „и” ПВ и съответно на чл. 5, б. „в” ПВ в смисъл, че на вписване подлежат и нотариалните завещания, както и другите извършени в държава-членка разпореждания на наследодателя оглед на смърт относно недвижими имоти в Р България, щом те са действителни според закона на държавата-членка, чието право се явява приложимо към наследяването според разпоредбите на регламента, ще направи възможно изпълнението на задълженията на нашата държава, произтичащи от разпоредбите на чл. 34 и 35 от регламента относно признаването и изпълнението на автентичните актове в областта на трансграничното наследяване. Така е, защото, видно от анализа в § 3.1. от глава трета на труда, в държавите от германския правен кръг договорите за наследство са равностойни по значение основания за наследяване, наред със завещанията. С оглед на формата им за действителност по тези законодателства договорите за наследство, както и брачните договори, съдържащи разпореждания относно наследяването между

съпрузи, отговарят на всички признаци на понятието за „автентичен акт” по смисъла на чл. 34 във вр. с чл. 2, б. „з” от проекторегламента, тъй като са били „формално съставени” според правопорядъка на една държава-членка (напр., Германия). И ако действителността им не се оспорва по реда, предвиден в законодателството на държавата – членка по произхода им (в случая Германия), не би трябвало да бъде отказано признаването им у нас, вкл. чрез вписване в нашия имотен регистър (доколкото имат за предмет наследяване на вещни права у нас), при положение, че съображението за обществен ред (*ordre public*) може да бъде противопоставено от компетентния български орган само в стриктните рамки, произтичащи от чл. 27, пар. 2 от проекторегламента във връзка с т. 24, изр. второ от преамбюла към него, т.е. само когато автентичният акт, издаден от компетентен орган на друга държава-членка противоречи на Хартата на основните права на ЕС, и по-специално на разпоредбите на чл. 21, ал. 1 и 2, които забраняват всяка форма на дискриминация. В противен случай, ако предлаганите законодателни промени у нас не се извършат, ще се окаже, че тези актове няма да могат да бъдат противопоставяни на трети лица с ефекта по чл. 113 ЗС.

III. Научна новост и по-важни приноси на дисертационния труд

1. Трудът съдържа първото в нашата правна доктрина цялостно теоретично изследване на условията и правните последици от изместването на българското право в качеството му на обективно приложимо към наследяването на недвижими имоти у нас право (чл. 89, ал. 2 КМЧП) от отечественото право на наследодателя в случаите, при които наследодателят – германски гражданин се е възползвал от предоставената му от чл. 89, ал. 3 КМЧП ограничена автономия на волята да избере във формата на завещание подчиняване на наследяването на неговото имущество в цялост на правото на чуждата държава (Германия), чийто гражданин е бил той към момента на избора. Поради голямата правна сложност, „многопластовост” и комплексен (междуетраслов) характер на изследваната проблематика теоретичният анализ и научно обобщените изводи не са центрирани само върху институтите на приложимото чуждо (германско) материално наследствено право, а гравитират по необходимост и в международното частно право, в правото на ЕС и в областта на международния граждански процес. Сам по себе си опитът за едно цялостно „интердисциплинарно” осветляване на тези важни теоретични и научно-приложни проблеми, доколкото няма аналог в нашата литература по наследствено право, носи приносен характер и може да бъде определен като научна новост за българската правна мисъл. На много места в изследването се предлагат научно обосновани *решения* на конкретни аспекти от тази проблематика, които затрудняват практиката у нас във връзка с трансграничното наследяване на недвижими имоти на чужденци в България (вж., напр., стр. 313; 329-331; 334-335; 353-362; 411-415; 430 и сл.; 472-476; 505 и сл.; 569-572; 604-614; 715 и сл. и др.).
2. Институтите на чуждото, и в частност на германското материално наследствено право за първи път попадат в ползрението на нашата доктрина не инцидентно, едностранчиво и фрагментарно, а като самостоятелен и непосредствен предмет на едно систематично и цялостно теоретично изследване, направено с оглед на *тяхната конкретна връзка с българския правопорядък*, т.е. с оглед прилагането им от компетентните български органи по повод дела, свързани с трансгранично наследяване на вещни права върху недвижими имоти в България. Тези чужди институти се изследват не самоцелно, а най-вече с цел улесняване на преценката, до колко резултатите от тяхното прилагане от компетентните български органи биха били съвместими с българския обществен ред (чл. 45 КМЧП); и ако тяхната несъвместимост с него бъде установена, каква друга подходяща разпоредба от същото чуждо (германско) право би могла да бъде приложена (вж. чл. 45, ал. 3, изр. първо КМЧП). От този зрителен ъгъл институтите на чуждото (германското) материално наследствено право до сега не са били предмет на отделно монографично изследване у нас.

3. За първи път в нашата частноправна доктрина се подлага на подробен анализ юридическата характеристика на правото на наследодателя да избере едностранно на основание и по реда на чл. 89, ал. 3-4 КМЧП отечественото си право като приложимо право към наследяването на имуществото му в цялост. Новост за нашата теория е тезата, че то притежава съществените признаци на едно непритезателно, преобразуващо субективно гражданско право, чието надлежно упражняване от страна на наследодателя въздейства едностранно върху правната сфера на неговите наследници, като предизвиква подчиняването на тяхното наследственоправно положение на избор от него правопорядък (отечественото му право), (вж. стр. 308 и сл.; 689-694). На основата на задълбочен догматичен анализ се разкриват и особените белези на това право на избор, свързани с правното качество на титуляра, с широтата на предоставените му от закона правни възможности, както и с начина и формата на неговото упражняване.
4. Приносен характер има квалифицирането на нормата на чл. 89, ал. 5 КМЧП като ограничително правило с преобладаващо материалноправен характер, което е предназначено да осигурява закрила на необходимите наследници срещу опасността от влошаване на тяхното наследственоправно положение в случай, че наследодателят се е възползвал от предоставената му автономия на волята по чл. 89, ал. 3 КМЧП, и избраното от него германско приложимо право им дава по-слаба закрила в сравнение с тази, която им осигурява обективно приложимото българско право по местонахождението на наследствения имот (вж. стр. 311 и сл.). Приведени са аргументи в подкрепа на тезата, че е налице правен принцип, ограничаващ автономията на волята, чрез който наследниците със запазена част получават приоритетна правна закрила срещу опасността чрез едностранен избор на приложимо право от страна на наследодателя да се отклони прилагането на повелителните норми относно запазената част в българското наследствено право. За първи път е разкрита и анализирана самата „технология“ на прилагането на този принцип в случаите, при които избирайки като приложимо германското право, наследодателят е лишил от наследство свой необходим наследник чрез „негативно“ завещание на основание и по реда на § 1938 ГГК, или по силата на договор за наследство, или пък е бил извършен предварителен отказ на такъв наследник от правото му на запазена част от наследството на основание § 2346, ал. 2 ГГК и т. н. (вж. стр. 316-363).
5. Характер на научна новост за нашата правна мисъл има цялостното изясняване на същността и действието на непознатия у нас договор за наследство в качеството му на самостоятелно основание за наследяване по волята на наследодателя и неговото отграничаване от завещанието, както и от други сделки с оглед на смърт (вж. стр. 416 и сл., 424 и сл.). Подробно е изследван и въпросът за зачитането у нас на последиците от договор за наследство, сключен в Германия според германското право в случаите, при които той засяга наследяването на вещни права върху недвижими имоти в България. Тези въпроси са обсъдени в светлината на установената у нас забрана на сделките върху неоткрито наследство (чл. 26, ал. 1 ЗЗД). Предложени са и конкретни решения *de lege ferenda* на проблемите, които възникват във връзка с вписването на такива договори в нашия имотен регистър след откриване на наследството (стр. 715-719).
6. За първи път в нашата теория подробно се обсъжда правната квалификация на такъв чужд за българския правопорядък институт като договора за дарение с оглед на смърт (*donatio mortis causa*) по § 2301 ГГК и се прави съпоставка и отграничение от обикновеното дарение и от делбата, извършена от наследодателя приживе с акт за дарение по чл. 77, ал. 2 и сл. ЗН. Обосновава се възгледа, че дарението с оглед на смърт следва да се квалифицира като институт на облигационното, а не на наследственото право и с оглед на това се приема, че той не попада в предметния обхват на приложимото към наследяването право.
7. На задълбочен догматичен анализ е подложен проблемът за зачитане у нас на последиците от съвместните и взаимни завещания на съпрузи по германското право,

имащи за предмет наследяване на вещни права върху имоти в България (стр. 569 и сл.). Въпросът се изследва през призмата на установената у нас изрична законова забрана на тази категория завещателни актове (арг. от чл. 15 ЗН).

8. Новост за нашата съвременна доктрина е подробното и систематично изясняване на особеностите и действието на разпореждането за т. н. «последващо» наследяване по германското право и неговата «проекция» в българския правопорядък по повод уреждането на наследствени правоотношения с международен елемент относно недвижими имоти в България. Анализът е направен в светлината на установената у нас забрана за завещателни разпореждания относно фидейкомисарна субституция (чл. 21, ал. 2 ЗН). Приносен характер има изводът, че за да зачете последната воля на починалия при условията на чл. 45, ал. 3, изр. първо КМЧП) българският съд би могъл да прибегне до *съответно прилагане* на разпоредбите на §§ 1085-1088 ГК относно завета за плодopolзване върху цялото наследство за абсолютно или относително определен срок, направен в полза на „предходния” наследник - *Vorerbe*, съчетан с общо (универсално) завещание в полза на „последващия” наследник – *Nacherbe* (стр. 604 и сл.).
9. Цялостно са изяснени правната характеристика, действието (доказателствена сила, обществено доверие) и производството за издаване на удостоверение за наследници по германското право и е изследван въпросът за проявлението на неговата юридическа сила у нас по повод предявяването му пред компетентните български органи по дела, свързани с наследяване на имоти на германски граждани в България (вж. стр. 369-373 и 615 и сл.). Специалният интерес към тази проблематика се обосновава с разпоредбата на чл. 178, ал. 1 ГПК, според която доказателствената сила на документите се определя съобразно закона, който е бил в сила по времето и мястото, където те са били съставени. На основата на задълбочен анализ на проектирания институт на Европейското удостоверение за наследство се изследва съотношението му с удостоверението за наследници по вътрешното право на държавите-членки на ЕС и се обосновава извода, че Европейското удостоверение за наследство няма да измести и да замени „националните” удостоверения за наследници.
10. Направен е опит за подробно изясняване на отражението, което новите разрешения в проектирания регламент на ЕС в областта на международната компетентност, приложимото право и признаването и допускането до изпълнение на автентични актове в областта на трансграничните наследявания ще има върху функциите и компетентността на българските правоприлагащи органи в изследваната материя (вж. стр. 705 и сл.). На много места в изложението са очертани насоките, в които вероятно ще се наложи стесняване на приложното поле на възражението за обществен ред, предвид стриктното тълкуване, което произтича от разпоредбата на чл. 27, т. 2 от проекта във връзка с 24-тото съображение от преамбюла на проекторегламента (вж. стр. 330-331, 359 и сл., 474 и сл., 694 и сл. и др.).
11. За първи път в нашата частноправна наука е направен опит за една цялостна и систематична сравнителноправна типизация на възприетите в различни национални правопорядъци материални уредби на основните наследственоправни институти с оглед принадлежността на отделен правопорядък към определен правен кръг (романски, германски, англо-американски, скандинавски, правни системи, доминирани от норми на религиозното право, правни системи от „хибриден” тип и др.) – вж. § 2 от въведението. Типовите различия в действащите материални уредби на в съвременните правни системи по света са открити най-напред чрез аналитична съпоставка на критериите за формиране на кръга на наследниците по закон, моделите за определяне на реда за призоваването им към наследяване, както и размера на наследствените квоти (вж. § 2, т. 2.1.). За първи път в нашата гражданскоправна наука подробно се изясняват различията между възприетата у нас и в други законодателства от романското правно семейство *градуална (степенна) система* за определяне на реда за призоваване към наследяване по закон на роднините на наследодателя и т. н. *парентелна система*, характерна за държавите

от германския правен кръг и повлияните от тях правопорядъци (вж. стр. 36-43 и стр. 374 и сл.). С оглед правното положение на преживелия съпруг като наследник по закон специално внимание се отделя на съществуващата в някои правни системи, вкл. Германия, зависимост на размера на наследствената му квота от вида на имущественобрачния режим, който се е прилагал в отношенията между съпрузите, както и това, дали преживелият съпруг конкурира с общи на съпрузите деца или само с деца на наследодателя (вж. § 2, т. 2.2.). Изяснява се и правното отражение на специфичната за някои чужди правопорядъци (Япония, Монголия, Китай, държавите на шериата – Мароко, Египет и др.) концепция за понятието «семейство» върху кръга на наследниците по закон, реда за призоваването им към наследяване и размера на квотите им. За държавите, чиито наследственоправни уредби са доминирани от норми на религиозното право, се изясняват различията в наследственоправното положение на преживелия съпруг в зависимост от изповядваната от него и от наследодателя конфесия и се обосновава възможността за отклоняване на тяхното прилагане в държавите-членки на ЕС чрез възражение за обществен ред в хипотезите, при които ислямското право би се явило приложимо към наследяването право (вж. стр. 69-85). Внимание се отделя и на наследственоправния статус на фактическия съпружески партньор на наследодателя при наследяването по закон в държавите, които познават института на регистрираното фактическо съпружеско съжителство (вж. стр. 101-106). Самостоятелно е разгледано наследяването по право на заместване в различните правни системи и са изведени обобщени белези на уредбите. Открояват се и типовите модели, които в сравнителноправно отношение са възприети в съвременния свят за уреждане на правното положение на държавата (фиска) при липса на наследници по закон и по завещание (стр. 111 и сл.). Подробно е анализирана сравнителноправната картина на основанията за наследяване по волята на наследодателя в съвременните правопорядъци от различните правни семейства и са изведени техните типови характеристики (стр. 119 и сл.). Специално внимание е отделено на различните модели за уреждане на запазената част от наследството, новите тенденции за стесняване на кръга на необходимите наследници в напредналите европейски държави и е обсъдено разнообразието във формите на запазената част (стр. 170 и сл.). За първи път у нас са представени отличителните черти на двата типа системи за придобиване на наследството (въз основа на действителната или на предполагаема воля на призованите наследници), разгледани са различията в уредбата на отказа от наследство, особените правила за наследяване на отделни видове имущества по различните правни системи, наследяването на т. н. комориенти и др. (стр. 184 и сл.). Новост за нашата теория в областта на сравнителното наследствено право е и изясняването на правното положение и функциите на управителя на наследство и неговите правомощия при удовлетворяване на кредиторите и заветниците, както и за ликвидацията на общността между наследниците (стр. 216 и сл.). Най-сетне за първи път у нас се прави сравнителноправен анализ на режима и юридическата сила на удостоверението за наследници по законодателствата на държави от различните правни кръгове по света и се изяснява въпроса за правата на третите лица, придобили права върху обекти от наследството въз основа на сделки, сключени с лице, което се е легитимирало с удостоверение за наследници, без да е имало в действителност качеството «наследник» (т.н. «привиден» наследник), вж. стр. 252 и сл.

IV. Публікації по темата на дисертаційний труд

- 1. «Европейско удостоверение за наследници».** - Сп. „Съвременно право” 2011 г., № 5, стр. 42-57.
- 2. «Национални регистри на завещанията в държавите-членки на ЕС и създаване на Европейска система за регистрация на завещанията».** - Сп. «Съвременно право» 2011 г., № 6, стр. 52-71.
- 3. «Европейское удостоверение о наследниках».** - Правова система України в умовах сучасних національних та міжнародних тенденцій розбудови державності: монографія /заг. ред. проф. Бошицького Ю. Л.; Київський університет права НАН України. – Киев: Кондор-Видавництво, 2012, стр. 595-614.